

PAGINI LITERARE

SUMARUL:

- ROMULUS DEMETRESCU . . . Comentar la poeziile lui Emil Giurgiuca
TEODOR MURĂȘANU . . . Somnorea
I. AGÂRBICEANU . . . Strechea
HORIA TECULESCU . . . Poezia lui Lucian Blaga
C. ANGELESCU . . . Cântec de lumină și întunec
PAUL CONSTANT . . . Martor în procese mici
VINTILĂ HORIA . . . Vals trist Nr. 2
D. I. SÂRBU . . . O! de aș fi știut..
RADU D. MOLDOVANU . . . Poeme din George Trakl

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CRONICI

IDEI, OAMENI, FAPTE

- ION I. RUSSU, (O enigmă și un miracol istoric: Poporul Român).
— V. BENEȘ, (Expoziția de pictură a d-nei Fuchs-Zottoviceanu, Cluj —
Sala de sticlă a Prefecturii. — Expoziția de pictură: Al. Tohăneanu, Cluj
— Sala de sticlă a Prefecturii.

CĂRȚI

- ROMULUS DEMETRESCU, (Ștefan Baciu: Micul Dor; — Aurel Marin: Versuri; — Ion Pillat: Din Poezia germană (tălmăciri); — Ion Pillat: Poezii din Baudelaire; — Al. T. Stamatiad: Pagini din Oscar Wilde).

INSEMNĂRI

- DIMITRIE MACREA; (Un cuvânt bun venit de departe). — ROMULUS DEMETRESCU, (Un articol despre literatura română în Die Neue Literatur. — Pedagogul Vittorino da Feltre). MARTIAL, (Romanul românesc). — TEODOR MURĂȘANU, (O nouă editură literară). -- Cărți și reviste).

PAGINI LITERARE

— ODATĂ PE LUNĂ —

INGRIJITE DE:

V. BENEȘ, M. BENIUC, ROMULUS DEMETRESCU, TEODOR MURĂȘANU, GRIGORE POPA, YVONNE ROSSIGNON

Redactor: TEODOR MURĂȘANU

ABONAMENTUL:

În țară pentru particulari	Lei 240.—	anual
„ „ „ școli și biblioteci	400.—	„
„ „ „ aut. și instituțiuni	600.—	„
„ străinătate	800.—	„
Abonament de sprijin	1.000.—	„

Plata abonamentului se poate face integral, sau în două rate egale semestriale, fie direct, fie prin cec sau mandat poștal, la **Administrația revistei „Pagini Literare“, Turda, Strada Axente Sever, 15.**

Pe cuponul mandatului se va specifica : „Abonament Pagini Literare“ și perioada de timp pentru care se face abonamentul (1 an sau 6 luni).

Oricine primește un număr și-l reține, se consideră abonat.

Redacția și Administrația: Turda, Str. Axente Sever, 15

Manuscrisele *nu se înapoiază*. Domnii autori și editori, cari doresc să li se recenzeze volumele sunt rugați să le trimită Redacției.

COMENTAR LA POEZIILE LUI EMIL GIURGIUCA*)

Poezia este și ea, ca orice artă, o tălmăcire a realității. Câteodată poeții, mai ales cei lirici, sunt cel puțin într-o anumită măsură vizionari. Goethe spune undeva că „poezia tălmăcește tainele firii și caută să le deslege prin icoane”. Dar aceiași lucru ținește și cugetarea prin știință și filosofie precum și viziunea mistică a lumii. Dar poezia este un limbaj și o atitudine în același timp. Un limbaj al unui suflet care se răsfrânge pe sine dinnăuntru și destăinuște lumea dinafară și o atitudine, întrucât sensul acestei tălmăciri e datorit năzuinței spre configurare, unei tendințe spre expresie artistică, care dă o nouă noimă lumii impresiilor interne și externe, imprimând o ecuație personală creației artistice astfel rezultată. De aceea în opera de artă ne interesează mai puțin obiectul ei, substanța construcției, decât arta construirii care arată modalitatea creației, expresia artistică. Și aceasta depinde înainte de orice de creator. Aordăm acestei intuiții poetice — lucrul a început să devie un loc comun — în primul rând atributul emotivității, înțelegând că poezia este o viziune emotivă a lumii, spre deosebire de filosofie și știință, care au alte perspective, în expresia valorilor spirituale pe care le crează. Desigur că obiecte comune cu a celorlalte două instanțe creatoare de spiritualitate obiectivă se pot supune perspectivelor poeziei. E o chestie de grad aici și, mai ales de talent. În limbajul expresiv al poeziei; alături de emotivitate, predomină forța plăsmuitoare de raporturi nouă a fantaziei cu cortegiul ei de forme expresive care pot sugera, captiva, surprinde și subjugă sufletul în toate funcțiunile lui. Kant spunea că arta — și în sens larg arta e poezie — este exprimarea frumoasă a unei plăsmui, de aceea noi ne dăm seama că poetul tălmăcește prin viziunea lui un tremur sufletesc personal sau aspecte personale despre lumea externă dintr-o plăsmuire frumoasă (emoționantă).

Sunt necesare aceste precizări în fruntea comentării unui poet nou, pentru că e vorba de luat o atitudine de alegere și înțelegere față de o afirmare a unei încercări de artă literară, care credem că o înfățișează volumul *Anotimpuri* despre care vom vorbi mai la vale. Și această atitudine ne va prilejui poate unele constatări care privesc întreaga producție poetică de azi.

*) Un capitol din volumul *Poezii de ieri și de azi*, care se află în pregătire.

Poetul Giurgiuca e conștient de voința lui creatoare.

El este lămurit în privința atitudinii sale.

Este dornic chiar de a găsi o expresiune particulară aleasă artei sale, chiar când vrea să construească pe material local o viziune ce pornește din sufletul său spre zări îndepărtate :

Imi voi aprinde focul pe pântecul clăii
Pe care din pădure am strâns-o și din lan,
Zicând : e timpul clăie de versuri să te-aprinzi
Și să-ți ridici lumina pe cerul ardelean
Larg și senin ca ochiul și mândru cât cuprinzi. (Indemn)

Poezia lui Emil Giurgiuca e dovada unei năzuințe spre un ideal, a unei voințe de artă în care poetul se silește să stăpânească în chip personal mijloace de exprimare. Avem în volumul *Anotimpuri* cheazășia unui fapt indiscutabil : *un nou poet, un poet de vădit talent s'a ivit aici, în Ardeal*. Se poate spune că în atitudinea spectaculară pe care o înfățișează orice creație de artă este totdeauna un puțin *bovarism* și pentrucă întotdeauna poezii tind să ne înfățișeze lumea altfel decât alți oameni — orice-ar zice Croce, care-i de altă părere. Această tendință izvorăște din trebuința inerentă operii de artă de a găsi o modalitate de expresie *personală* autorului ei, de a prezenta un univers oarecum nou. Azi, în poezia noastră, bovarismul de obicei e exagerat, fiindcă creațiile poetice sunt mai mult construite, expresia poetică tinzând să se confunde cu *compoziția*, în înțelesul de *plăsmuire artificială*. Poezia lui Giurgiuca apare în atmosfera aceasta și trebuie să-i facă față. În năzuința spre expresie arsenalul de imagini, metafore și alte instrumente similare ale poetului nostru este remarcabil. Cititorul va trebui să-l urmărească cu luare aminte. Deasemeni vocabularul îi este personal, ales, adesea până la căutare, tot din dorința unei exprimări personale, pe care poezii adevărați trebuie s'o stăpânească ; știind însă bine că nu orice exprimare personală coincide cu o exprimare poetică. (Totmai aici e marea greșală a „dicifiliștilor“ și a zișilor „ermetiști“). — Precum nu e neapărat că o piesă muzicală să fie artă prin aceea că îmbracă o tehnică dificilă, și nu orice exprimare de gândire obscură poate avea pretenția ee gândire filosofică. Nu facilitatea sau dificultatea limbajului fac arta, filosofia și știința ; ci felul în care acest limbaj se armonizează cu un substrat spiritual care ne încântă sufletul, ne convinge rațiunea sau ne face să cugetăm asupra rosturilor realității. Un limbaj e poetic așadar numai în măsura în care el exprimă ținta poeziei, despre care artistul trebuie să fie conștient, subordoadu-i instrumentul său de exprimare verbală.*)

Caracteristic acestei poezii mai e și un anumit *imagism* înflorit, proaspăt, plin de sevă, pe care poetul îl cultivă cu stăruință, în

*) Iată o selecție din limbajul poeziei lui Giurgiuca, în vocabularul scurt de mai jos : aduim — aduim, burș, burz (părul burz de spice), cănaci de jar, ciopor de sturzi, ciuf, ciurde (cu înțeles impropriu de stoluri (ciurdă) cu înțeles de turmă, cireadă), colie — colilie, negară ; delniță ; gurueț ; fiște ; fănaș — fănașuri, ierbi — ierburi ; frunziș — frunzișuri ; iniștile cerului ; mejdie — brazdă ; miștile ape — ape stătute, incremenite ; năstrapi — stropi ; oarzân — aer oarzân ; omag ; pătrăriță ; ruță — (ungurim) trandafir, roză ; pălant — gard, (ungurim) ; Staniste ; a surupe ; strălimpede ; șurt ; tângă ; tătașe ; și o sumă de expresii populare diferite.

genere echilibrată de trebuința expresivității plastice. Pretutindeni el apare ca o tendință personală de găteală sărbătorească a stilului, căutând să folosească în genere tehnica modernistă a întrebunțării imaginilor, dar înlăturând acel camelionism servil așa de frecvent multor versuitori de astăzi.

Arta este în mare măsură *distincțiune*: în expresie, în armonia ei interioară, în alegerea și fixarea materialului, în felul întuirii sau vizionării obiectului. Dar distincția pentru un adevărat artist este un *analogon personalitatis*. Ea e un coeficient al formulei personalității artistice. Nu e un mimetism, nici o învățare servilă de formule papagalizate ca să corespunzi unei mode superficiale ce se impune tocmai din spirit de turmă. Distincțiunea artistului nu e meșteșugărie, nu e meserie, nu e manieră; ea e creație nouă de configurație spirituală unică, singulară. Chiar când tehnica se resimte de înrăuriri colective, expresivitatea operei de artă se bizue pe coeficientul diferențial al distincțiunii individuale. Chiar în epocile de prefacere, când nesiguranța sbuciumă sufletele învălmășite, în goana după un ideal, trebuința distincției se impune mai mult decât oricând. Și chiar atunci ea este imitată de cei fără personalitate mai puternică, este ca un omagiu ciudat pe care turma îl aduce... păstorilor. Faguet, dacă nu mă nșel, a spus odată că psihologia și moravurile literare ale unei epoci se oglindesc nu atât în opera marilor scriitori cât în cea a celor minori, în care ea își află rezonanța, fiind obsedați oarecum de originalitatea creației aceloră. Astfel se explică în bună parte desorientarea și debandada ce domnește în scrisul contemporan la scriitorii care n'au știut să și-l lege de urzeala valorilor artei înaintașilor. Căci, în acest înțeles, străduința de a-ți exprima puținul sufletului tău într'o cât mai neașteptată întruchipare a artei — și aceasta mi se pare a fi distincția însași — presupune, oricât s'ar părea de paradoxal, conștiința clară a nivelului artistic ce ne precedează; vreau să zic: lămurirea unei limite dincolo de care trebuie să fii tu, să fii altfel; ori poate chiar lipsa conștiinței că originalitatea nu e, cum cred unii, a fi altfel cu orice preț, în orice chip, adică: oricum ar da Dumnezeu! Pentru ce ne-am mira atunci că mulți dintre scriitorii actuali se socot pe sine înșiși începători de epoci, capi de serie, un fel de divinități asemeni celei din construcție speculativă a sistemului spinozist, având comun cu această divinitate credința în *causa sui*. Multe individualități artistice caută azi, datorită unui absolutism absurd al eului propriu, să se ferească de a deveni sociabile prin creațiile lor. Tendința aceasta duce, în extremis, la acea încuere izolată a artei într'o formă enigmatică ce se cheamă ermetism. Dar individualitatea operei de artă, indispensabilă, nu se poate contura nici defini decât dacă creatorul ei e în stare să-și contruiască punți de comunicație cu universul spiritual al epocii și cu trecutul culturii. Chiar geniile, care sunt anticipatoare configurației spirituale a unei epoci, nu se pot sustrage acestei necesități de a simți „dominantele” vremii lor și pe acele ale înaintașilor, spre a putea plămădi o altă atmosferă, cu coloratură și timbru propriu. Mediocritățile primesc coloratura atmosferei

timpului, precipitându-se sub reactivul epocii în masa fără indiciu de personalitate, mută și anonimă. Acestea-s cele două extreme în care se grupează, psihologic și social, creatorii de spiritualitate.

Nu e lipsit de interes acest excurs asupra condițiilor genetice ale artei, acum, când e vorba de un poet nou. Trebuie să recunoaștem că dela Goga și Blaga Ardealul a dat prea puțin pe tărâmul poeziei propriu zise. Dealtfel criza poeziei depășește azi orice provincie românească și, mărturisesc, eu nu prea am simpatie pentru manifestările teoretice ale... Geografiei literare. Poezia lui Giurgiuca înseamnă, cred, o integrare a scrisului ardelean în marele torent al literaturii naționale, care, după războiu s'a afirmat tot mai mult sub forma general românească a năzuinților integralezante. Fapt este că un talent proaspăt răsare azi aici. Și faptul înseamnă pentru poporul nostru întreg un câștig. „Cerul ardelean“ de care vorbește poetul nostru înseamnă acum zorile unei renașteri poetice pe care noi am semnalat-o încă din 1933 în revista „Abecedar“ întemeiată chiar de Emil Giurgiuca.

Ne place să credem că volumul *Anotimpuri* înseamnă o izbândă poetică. Ea va fi afirmată cât de curând încă prin câteva volume de versuri ce stau gata să apară. Ele vor arăta emanciparea câtorva talente viguroase de formulele bisericuțelor cu ritualuri nivelatorii și afirmarea unor aspirații nouă care vor duce arta poetică cu un pas înainte.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Am putea spune că poemele lui Emil Giurgiuca înfățișează două năzuințe principale, două obiective: natura și visul, cu toată gama rezonanțelor emotive ce pornesc din contemplarea lor ca centre de inspirație. Desigur, încercarea de a le grupa în acest chenar așa de general poate părea pretențioasă, dar nu și incomodă și mai ales nu lipsită de temei. Iată de exemplu poezia *Poartă*.

Este aici o meditație a poetului asupra izvoarelor cântecului propriu. E, deși într'o anumită formă „dificilă“, o autoconfesiune, un program poetic. Poetul a cules impresii strălucite din mijlocul naturii în care și-a sbenguit copilăria, a crescut apoi însetat de iluzii și ademenit de idealuri îndepărtate și acum visează încă romantic în mijlocul naturii. E de remarcat că acest fond poetic este transfigurat la maximum în *Poartă* și fantazia creatoare stă mai, mai să calcineze substanța reală a materialului sensibil, configurându-l într'o formă nouă diafanizată după maniera expresionistă. Și totuși claritatea expresiei poetice nu e pierdută, ci e unitar susținută de un suflu emotiv care străbate imaginile. Avem așa-dar, ca tehnică artistică un modernism accentuat, care-și află seva cu toate astea în fondul unor experiențe autohtone: materialul e în parte rustic și e armonizat cu multă delicatețe și duiosie, încât se potrivește perfect cu sufletul poetului. Inclinarea aceasta spre expresionism îmi amintește de un pasaj al unei cărți de Hermann Bahr^{*)}, în care citează

^{*)} Expressionismus.

o vorbă a lui Goethe: „Alles, was im Subjekt ist, ist im Objekt und noch etwas mehr. Alles, was im Objekt ist, ist im Subjekt und etwas mehr“. Pe care Bahr o comentează, à propos de expresionism, așa: Impresionistul înfățișează plusul obiectului și suprimă plusul obiectului; Expresionistul, dimpotrivă nu cunoaște decât plusul subiectului și suprimă pe cel al obiectului. Bahr dă prin asta o admirabilă caracterizare a poziției celor două atitudini opuse și unilaterale de manifestare artistică. El mai observă că fiecare din ele, la rândul ei, nu ține seamă de totalizarea lăuntricului și exteriorului de către ochiul spiritului, pe care Goethe o cerea artei, cu drept cuvânt, o cerea chiar științei și vieții. Și expresionismul sacrifică această unitate dintre natură și spirit, dintre extern și lăuntric, dintre subiect și obiect, de dragul unei configurări subiectiviste a impresiilor și experiențelor. Din această lipsă de unitate echilibrată a celor doi factori, care e o cerință organică pentru orice fel de creație spirituală, și nu o modă sau o născocire a „estetismului“ cum spun unii, decurg toate exagerările artei, științei și ale vieții chiar, manifestându-se în extremismul „ismelor“ de tot felul. Atras de ascuțișul acestei direcții de artă, Emil Giurgiuca ne dă totuși datorită unei tendințe spre armonie a sufletului său poetic, o poezie echilibrată și liniștit-senină prin imagismul ei, cât și prin oarecare împletire sintetică a celor două extreme, desi uneori tendința de concesie spre ultima este vizibilă. Să cercetăm acum poezia *Poartă* pentru verificarea celor spuse.

Am adunat în mine din copiii-
Ca 'ntr'un căuș de floare aurie
Tot prundul de argint de pe răzoare
Să-l slărâm și să-l sulu 'n cristale de soare.

Ca nufărul calm din heleșteu
Mi s'aninau pe umeri stele ce se scâldau în ape
Și-mi jingăleau 'n auz de-argint. Pe pleoape
Imi iriza azur brumatul hău.

În strofa a treia prelucrarea impresiilor și amintirilor acestor vremi ce pregăteau visul, este mai accentuată:

Setea de zări m'a destrămat în vânturi.
Sorbitu-m'au ferestre și izvoare,
Ca pe un fulg de soare,
Ca pe uu abur nins peste pământuri.

Aspirațiile spre necunoscut dau sufletului poetului neliniști și iluzii. Și atunci caută în comuniunea cu tainele firii potolirea:

Am picarat cu-argintul zării pe șivoi,
Cu mugurii am băut din infinit.
Un tânăr Dumnezeu m'a risipit
Învălmășit în lanuri ca un roi.

Dar noaptea 'n greble razele de lună.
De pe tot rugul aburit m'adună
Ca pe un tort de argint, ca pe-o ninsoare,
Să-mi troenească poarta de vișare.

Poartă e o poezie admirabilă mai ales prin armonizarea între sentimentul și ideea ce le înfrățește în intimitatea ei printr'o claviatură de tonuri și nuanțe simfonic împletite. Giurgiuca e un vizual, un analist al aceluși ochiu spiritual de care vorbea Goethe și un colorist: însușiri generale până acuma ale poeziei sale.

Imprimăvărare ne arată puterea de expresie ce o dă poetul simțirii sale de desfășurare dionisiacă pentru învierea primăvărată a naturii. Bucuria asta e un sentiment difuzat cu îmbelșugare în versurile poetului nostru. Ea ajunge uneori să se înfățișeze în forme panteiste. Tocmai poezia *Imprimăvărare* este cea mai grăitoare pildă a acestei constatări. Minunat de schimbarea la față a naturii, poetul stă pe malul unei ape și se simte confundat cu firea întreagă, inspirat de momentul solemn al reînvierii primăvăratice. El spune asta așa de frumos:

Stau pe țărm cu duhul sfânt aproape.
Sufletul mi-a adormit sub ape.
Sufletul mi-a adormit sub ape...

Somnul urcă 'n aburi pe pământ.
Prundul zorilor se slarmă 'n vânt.
Mie iagul, mie apele de cremeni,
Imi sunt semeni, imi sunt semeni, imi sunt semeni...

Celelalte strofe zugrăvesc găteala magică a primăverii: „plopi stropiți cu argint sub coajă” (observați sugestivitatea strălucită a imaginii), „muguri sorbind din infinit” ruga de vrajă a ciocârlilor, soarele, care murind pe deal asvarle răsuri tremurând pe valuri

Poduri vii de nuferi peste gârle
Și nătrame 'n coamele de dealuri...

Am spus că poetul dă simțirii sale expresie panteistă:

Zănele 'ncrustară pe copaci
Dropi de rouă 'n stropi de maci.
Mă aud sub coaja lor, m'aud...
...Iar ogorul iese 'n cap de zare
Să-și adape brazdele cu soare,
Simt Dumnezeirea 'n iagul crud,
O aud pe ape, o aud...

De-aici comuniunea cu țărâna, care-i una cu cerul:

Și-mi las capul pe pământ să mă înlupt
Din văzduhul de țărână supt,
Și din ape și din iagii dimprejur
Cu toți porii, cu toți porii beau azur.

Versurile acestea au un suflu de incantație, de descântec pentru destăinuirea frumusețelor fermecătoare ale naturii pe care poetul le simte în vibrații sufletești de înaltă tensiune afectivă. Recitiți atenți această frumoasă poemă dionisiacă și simțiți fiorul de viață nouă ce pâlpaie în toate făpturile firii. Muzicalitatea domoală a versurilor dă poeziei acesteia o însușire de artă în plus, foarte rară în celelalte piese ale volumului. Poezia este apoi perfect conturată ca idee și emotivitate în modalitatea majoră a expresiei, plină de pitoresc.

Simfonia poetului răsună aici în forma unui cântec cu accente meditative. Prospețimea imaginilor și frumusețea lor clară îmbracă deplin chipul nou al imprimăvării. Pe alocuri bucuria svâcnește ușor în salturi grațioase de refren sau în mlădieri melodioase pline de duioșie ce izvorăsc din beția sufletului încântat în fața tainelor nouă ale naturii primăvăratică. Puține versuri din literatura noastră actuală au acest caracter melodic pe care stăruiesc al sublinia în poezia lui Emil Giurgiuca. Este aici poezie adevărată, mare și frumoasă poezie.

Ar fi de ajuns să constatăm numai atât despre volumul *Anotimpuri* pentru a conchide că literatura noastră va înregistra de azi încolo încă un poet în sensul cel mai propriu al cuvântului. Leopardi a spus odată că efectul unei poezii adevărate e de a face cu neputință cel puțin o jumătate de oră săvârșirea faptelor rele. A avut dreptate deoarece o astfel de poezie te fură, te trece pe planul ireal al ficțiunii frumoase, izolându-te de învălmășagul întâmplărilor și intereselor obișnuite în lumea pură a contemplației. De aceea zice Croce „poezia este o convorbire dintre om și Dumnezeu, sau dacă vreți, mai bine între om și univers. Cosmicitatea aceasta a simțirii, despre care ne vorbește în deosebi estetica italiană de azi, nu e altceva decât cerința aspirației către absolut a tuturor valorilor ideale, deci și a artei, precum și trebuința inerentă a poeziei adevărate de a fi un limbaj de mărturisire a atitudinii poetului liric în fața realității.

Același sentiment cald și duios, umbrit doar de un regret ușor, care se strocoară din adâncul inimii poetului, ca un oftat plin de melancolie, îl găsim în cântecul despre singurătatea ce-o aduce toamna:

Acum când câmpul se trezește singur
Ziua singur, dimineața singur...

Câteodată lung se incovoae
Adormind pe căpătâiele de foi
Pălăriile de pălărie
Și le scot copacii, mușuroi.

Că cineva străin cu bruma 'n treacă
Pe gura de izvoare pus-a lacăt
Și 'ntoarce ochii fetelor spre zare:
Îngândurare, îngândurare.

Pădurea, tăul, crama 'n roșu vâlnic
Pe toate le-a 'mbătut de cap omagul
Și satul pare -, adus, un martor silnic.
O să-mi iau și eu de-acum toiagul.

Hei, și iar s'a ruginit vița de vie!
Nu e de mine aici, îmi spune gândul
Și-mi dă ocol buestrul fără îraie
De neastâmpărat scurmând pământul.

Acum, acum ceva adânc mă doare.
Lângă colibă paznicul îngândurat.
Și lângă paznic locul afajat
Se sbate după mine la plecare. (Toamnă).

Frumos! Duios și gingaș știe poetul să spună, cu mare discreție, ce pierde plecând din locurile acelea dragi. Și cât de firesc răsună

în cadrul rustic exclamația plină de regrete :

Hei, și s'a ruginit frunza de vie!...

În *Ritm fragil* primele trei strofe ale poemei redau impresiile unei scene rustice încadrată de natură și încununată de fășnetul strălucitor al soarelui. Poetul prinde în icoane vii impresiile proaspete

O ciocâglie-și spală ciocu 'n rouă
Și 'n iniștile cerului se pierde...

Pe lac se 'ntind altoi peste zaplazuri
Murmurând rugi. I-auzi? Pe limpezi crește
Pădurii ca din fermecate iazuri
O poartă de grâu roșu 'n boltă-i crește.

Stai Galben-Crai și nu ochi 'n oglindă
Să-i sărtice fășnitul spic cristaturi
Că 'n mierțile ape, cătând fîntă,
Vecia goală s'a oprit pe maluri.

În centrul tabloului apariția fragedă a unei fecioare, minunat zugrăvită în aceste frumoase versuri pline de culoare și atât de plastice:

Cu ochii albaștritelor asemeni
O fată-și pleacă 'n liniști, clară,
Pe turmele de spice sâni gemeni,
Să-i frângi involtu-i boiu rodit de vară

Imaginile — observați? — sunt rafinat șlefuite și, din pricina aceasta, lectura cere o anumită încordare, puțin stingheritoare în ultima strofă, unde sentimentul calm de modalitate de expresie n'ar fi trebuit răsucit în forma eliptică a versurilor voit-dificile parcă, în care imaginile cu fășnirea prea luminoasă a soarelui turbură concentrarea senină a tabloului dominant din mijlocul poemei. Poetul exclamă el însuși stingherit parcă de săgetarea orbitoare a soarelui ce-i uluește privirea împiedcând-o din contemplarea chipului fecioresc, „vecia goală” ivită o clipă pe malul apei.

Această frumoasă poemă se așează, datorită celor două procedee felurite folosite în realizarea ei de către poet (I: str. 1—3; II: str. 4), tot între două formule expresive și, părerea noastră este că dacă ar fi dominat până la sfârșit primul procedeu, bucata ar fi câștigat ca unitate în sugestivitate și valoare expresivă. Totuși *Ritm fragil* rămâne una dintre poeziile însemnate ale volumului de față.

O altă poezie care a fost remarcată dela prima ei publicare în revistă este „Somn de Vară”. Și aici poetul făurește un snop de imagini vii — în majoritate vizuale, — satisfăcându-și setea lui de lumină și nuanțe cromatice. În poezia asta însă „punerea la punct” a scenei dominante este mai personală oarecum, ca și în alte poezii: *Poartă, Dorință, Imprimăvărare, Dimineață de primăvară* (numai în ultimele două strofe), *Daruri* (ultimele două strofe), *Dimineață* (ultimele două versuri), *Amiază, Timp înflorit, Rugă de seară, Vară, Tinerețe*, etc.

Am putea urmări din punct de vedere al exprimării stării emoțive toate poemele volumului spre a ajunge la constatarea că ele sunt de trei categorii. În unele, cele mai obiective ca procedeu de

exprimare, poetul lasă să se simtă indirect emoția dominantă într'însele. Altele o exprimă direct, poetul apărând el însuși subiectiv în câmpul impresiilor. Cele din categoria a treia îmbină în grade diverse amândouă procedeele. De aici, rezultă și pentru cititorul comun și pentru analiza critică trei perspective de considerare a poemelor și, poate, trei trepte felurite în complexitatea și subordonarea emotivă a părților constitutive față de întregul fiecărei poeme în parte. Am folosi însă prea mult timp dacă am intra mai amănunțit în această analiză. Am fixat aici doar un punct de vedere pe care cititorul curios de amănunte îl poate urma, grupând poemetele astfel și considerându-le din această perspectivă analitică. Să subliniem însă în treacă și capacitatea de variație tehnică în procedeele folosite de către autor, ceea ce e o dovadă de îngrijita lucrare artistică, lucru de care Emil Giurgiuca nu se ferește, ba dimpotrivă uneori îl caută dinadins. Artă lui, potrivit nimeritei constatări a unui estetician de azi, care discută undeva plastica zisă „modernistă”, nu este mai puțină (capacitate de exprimare: *Kunst dela können*), ci și voința de expresie, voința pentru o expresie anumită (*Wollen*). Într'adevăr această răsturnare a punctului de vedere e una din realizările artelor plastice (figurative) ca și a artei poetice contemporane. Nu discutăm aici ce preț poate avea acest „pasaj” epizodic în dezvoltarea artei de azi, ci îl indicăm numai pentru trebuințele analizei de față. Negreșit, acest *Kunstwollen* poate fi amenințat de marea primejdie a manierismului și de aceea a unui tendenționism discutabil, asupra căruia nu e cazul să insistăm. Să ne întoarcem deci la poema care a prilejuit alunecarea analizei pe povârnișul acestor constatări teoretice.

Poema *Somn de vară* e o dovadă grăitoare despre viguroasa putere de plămuire a poetului nostru. Acea comuniune cu pământul și cu natura plină de seva rodurilor este aici foarte bine înfățișată. Iată un somnoros în mijlocul firii văratice, pe câmp:

Infig într'un snop galben secerea
Plesnit de soare 'n umere cu bice
Mă culc în ierbi de smalț sub cocostârci de spice.
Seninul fulghe pe pleoapa mea.

Strâng brațele în vrejuri pe pământ,
Să nu le mai pot descâlci din flori,
Pe umere-mi cresc tufe de cicori,
Pământul cald mă soarbe ca pe-un vânt.

Furnicile mă cară 'n iarbă, strămătură.
Sunt ca un trunchi de pom căzut de mult —
Și greerii mă ostenesc mai mult
Urzând pe ochi un cer păios de bură.

Somnorosul s'a cufundat aproape cu mediul ierbos care-l covârșește și doar, doar de mai vede „fulguirea” cosmică în seninul ei îndepărtat. Dar iată că lenea trupului e învinsă o clipă de svăcnetul neadormit al duhului ce se reculege în autorefecție. Și aici poetul ne oferă o încântătoare realizare artistică a acestei clipe de omnesc recules din bejia senzațiilor, fără a se smulge farmecului lor:

De m'aș scula, aș fi un lan enorm,
Un dâmb de ierburi începând să umble,
Dar tot văzduhu-mi stărnă greu pe tâmple
Cântecul surd s'adorm, s'adorm, s'adorm...

Imaginea acestui moment de nehotărîre este culminată și sintetizează, dominând toate părțile poemei într-o viziune plină de relief și de mișcare. Citiți cu atenție, urmărind icoanele poetice subliniate mai sus și vă veți convinge că aveți a face cu un poet desăvârșit. Viziunea lui este convingătoare, emotivitatea lui personală se furișează în sufletele noastre cu ușurință datorită imaginilor adecvate acestei vehiculări, unitatea de simțire în impresiile poetului ne mișcă sufletul și-și află de cele mai multe ori, ca în poezia de față, o realizare izbutită.

Dacă *Somn de vară* arată integrarea perfectă a poetului în peisaj, *Despărțire* ne înfățișează desprinderea nostalgică a lui de țarină, de mediul rustic. Și pentru că poetul nostru e în chip precumpănitor un descriptiv și un pictural, regretul ce răsare din această desfacere de câmpenesc distonează cu descripția și exprimarea lui e mai palidă:

Rămas bun țarină a bielșugului
Și-al copilăriei mele cuib de cuc?
N'o să mai cresc, n'o ză mai cânt pe drumul plugului
Și smuls de lângă boii blânzi, mă duc, mă duc. (str. I)

Știu, plugu'n șură mi s'a rugini,
La poartă doi părinți bătrâni vor plânge,
Sub cer străin și mohorit voui rătăci
Fără de jintă, fără soare, fără sânge(?)

Pe- aici va arde vara înăbușită 'n buruiană,
Un loc în strana dreaptă va fi mereu pustiu,
Mama va duce flori ș'a plânge la icoană —
Și satul va fi tiist că nu mai viu... (str. III-IV).

Sentimentul de regret după cele ce rămân în urmă, ca după o plecare de veci, este arătat cu o stămpărare liniștită, reținută, ceea ce nu-i scade adâncimea.

Autumnală este o poezie caracteristică felului de a se exprima a scriitorului nostru, prin faptul că îmbină acea atitudine subiectivă cu impresiile ce le zugrăvește obiectiv. Ea arată cum sufletul se dăruiește contemplației, desprinzându-se cu greu de năvala de senzații ce-i asediază simțurile. Imaginația lui le înmănușiază, le cerne, adesea le alambichează decântând tot pământescul lor reavăn și aproape subtilizându-le; dar simțirea lui tânără nu-l lasă decât întămpător să desfigureze chipul naturii de dragul măestriei cu jocul icoanelor care-l îmbată, furându-l în regiuni cețoase. Și astfel fantazia poetului dă în ultimul moment *cântecului* drepturile sale. Oricât s'ar părea la prima impresie că poezia lui Giurgiuca este cu versurile ei imagiste o colecție de scilipiri rare și grijuliu culese, ca să uluiască — că e un fel de „metaforism“ care o invadează, cum se întâmplă cu unele scrieri recente chiar în proza noastră literară, — adâncirea acestei poezii dovedește că înfloritu.

rile fulgerătoare de lumină și coloricare o străbat însoțind-o, sunt sprijinite pe o simțire unitară ce stă drept suport emotiv pentru fiecare poemă. De cele mai multe ori această poezie plutește între cântecul ușor al unui suflet prins de vraja caleidoscopică a beției simțurilor și între meditația sfioasă ce încearcă să se înfiripe în diapazonul unei fine tonalități minore. Atomismul punstiform al imaginilor fosforescente dispăre astfel în pasta plastică a emotivității pentru cititorul ce nu rămâne la suprafață. Privită în adâncime, poema se configurează mai unitar fără să ambiționeze atingerea unei substanțe de filosofare profundă.

Poate că poetul va evolua mai târziu spre această aprofundare filosofică a intuițiilor sale, spre care-l poate mâna convoiul icoanelor ce se desprind în fața unei contemplări curioase și dornice de a descifra tainele de sub scoarța înșelătoare a lucrurilor. Avem motive să credem că așa ceva nu este exclus pentru talentul poetic al scriitorului nostru și nu văd o evoluare viitoare a acestui talent spre o mistică nebuloasă, ci mai degrabă spre limpezirea înțelegătoare de adâncuri. Obiectivismul strălucitor a unei mari părți din lirica lui Giurgiuca mă sprijină în ipoteza de față și subiectivismul poemelor sale cu ton quasi-elegiac și de afectivitate minoră oricâte ori poetul se îndreaptă în *cântecul* său către o perspectivă totală a vieții și a lumii, îmi dau de bănuț că evoluția de care e vorba e prea cu puțință. De altfel, ați observat că mai nicăiri nu avem în poezia aceasta o piesă pur descriptivă, deși nu se poate afirma că descrierea e un procedeu rar pentru poetul nostru?... Dar să nu scontăm nesiguranțele viitorului unei arte care depinde înainte de toate de capriciile și preferințele personale pe care psihologia creației poetice nu le poate nici când determina matematic!

Descriptivul în lirica poetului nostru e prelucrat aproape pretutindeni, e interpretat, spiritualizat (observați sublinierile, mai jos!):

Lumina albă pespe pomi se varsă
Cântând prin frunze mulcom ca o ploaie;
Din vă furi roși în nimburi se îndoale
Și 'n vânt prăvale foi de ceară arsă.

Din țărini coborînd cu boii 'n juguri
Porumb de aur råde strâns în care.
Colo câmpenii 'n miriști prind să are
Și fuge vâaa brazdei după pluguri.

Cum fete nu mai sînt la gârla suptă
Și nici în lanuri verzi pe câmp mai mult(!)
Privesc buimac un rod de rug și-ascult
Cum soarele din mine se înruptă.

Cu vara mi-ai crescut în gând — mlădiță,
Și mâini cu toamna în via de aramă,
De vrei vino și tu cu noi la cramă
Să te 'ncunun cu ramuri verzi de viță. (*Autumnală*)

Ultimele versuri ale acestei poeme de factură aproape clasică murmură o chemare delicată de dragoste, izvorită parecă din ambianța

rodnică a anotimpului, care-i cuprinde pe toți într'un imbold de diognisiacă înfrățire. Păcat de ghimpele țepos de limbă din strofa a treia: „cum fete nu mai sunt pe câmp *mai mult*“, nefiresc limbii noastre.

Și acum priviți într'o descriere impresionantă chipul mitologic al lui Pan, idolul bucuriilor naturii. În mijlocul firii, tolănit leneș și învăluit de toate făpturile naturii vegetale:

Sub cetinele zării doarme Pan
Intr'un zăvor de rugi...Pe margini de cărare
Trezii unul de altul vin macii cu ulcioare
Pe creștet i le varsă și iar se 'ntorc în lan

Pan doarme — pâlپând pe buze o albină
Li coase zămbetul cu fir de rază
Ca pe un mac deschis acuma Pan visează...

...Zările clipocesc lăcrimând boabe de safir.
Capricioase vrejuri asvărل din praștii cositori.
In boabe de cristal lăcustele duc somn la flori.
Infrăgeziți fulgi flustură ca din plesniți boboci de trandafir.

Dar înțepat în ochi de-un spic de rază
Căzut din snopul soarelui pe el,
Pan cască și pornește fără țel
Printre răzoare, tărbăcit de zumzet,
Ducând în zări cirezile de-amiază.

Este o evocare de o voiciune admirabilă, demnă de un poet talentat. Imaginele sunt dantelate cu fineță și zăgrăvite cu grijă, așezarea cuvintelor în vers este îngrijită, comparațiile sunt încărcate și bogate, cadrând perfect cu abundența somnoasă a naturii din miezul zilei de vară. Poetul ne silește să urmărim toată lenevirea lui Pan și să-l încadrăm în chenarul zilei de vară pe care o înfățișează așa de nuanțat.

Sintetizând și dându-i chiar titlul primului ciclu de poeme al volumului, poezia *Pan* este una din cele mai reprezentative pentru lirica descriptivă a poetului nostru. Ea ne familiarizează cu felul său de a vedea și cu tehnica făuririi imaginilor, care la citire trebuie să răsfoie pe 'ndelete pentru a le simți savoarea, strălucirea, gingășia, grația, bogăția sau desfășurarea dinamică: atâtea calități pe care icoanele acestei poezii le ascund cititorului grăbit. O poemă din aceasta e ca o galerie de tablouri cordonată în jurul unei teme centrale. După ce ai străbătut-o domol și ai cercetat-o cu încordare, îți mângăie sufletul cu întregul expresiv ce ți l-a dăruit. Câteodată ai impresia că zugravul a fost prea migălos, că prea și-a măestrit chipurile: dar aceasta-i numai impresia din timpul promenadei informative. Arareori impresia sintetică dela urmă mai păstrează această nedumerire și doar numai pentru că poetul vrea să fie uneori dificil: e un capriciu. Dar lirica lui e artistică și serioasă. Dacă uneori se observă lupta poetului cu mijloacele tehnicele sale, faptul e o dovadă în plus de prețul poemelor în care realizarea încântă deadreptul. *Pan* este una din acestea.

Spuneam mai sus că găsim în lirica lui Giurgiuca o tendință de adâncire a meditației, din care s'ar putea desprinde în viitor o nouă ramură de lirică analitică. Un exemplu pentru aceasta ni-l dă poezia *Soare de Martie*.

Amintindu-și timpul copilăriei, poetul e copleșit ca de o povară, datorită contrastului cu zilele de-acum. Stând sub pomi primăvara, când toată natura se reîmprospătează cu energiile nouă ale vieții renăscute, i se pare că avântul de odinioară apare ca o pată de umbră în soarele tristeții de acum. Și așa îl învăluie tristețea încât ar vrea să moară și să lase doar icoana chipului, spiritualizat din amintire, al copilăriei să se n'nalțe fără leștul morții trupești în slavă. E o concentrată viziune a copilăriei, gând însoțit într'o zi de Martie:

Sub pomi cuprinși în aburi de pământ,
Cum stau cătând la câmpul tras de pluguri.
Din spate parcă, îngrădit de mușuri
Se uită 'n mine un tânăr chip de sfânt.

Cherub cu ochii negri de copil,
E tânărul din care eu m'am rupt —
Frumosu-i cap lângă obrazu-i supt
E soare 'n umbra unui cimitir.

O zi ca un izvor o să rămână
Care din sfinte vremi mă imbie
Și aripi ridicate în tărie
Imi taie crucea galbena 'n țărână.

Și-mi vine să m'acopăr cu pământ
Să nu mai simt mai mult, să nu aud —
Cherubul tânăr peste câmpul crud
Să urce sing'ur scările de vânt...

Un colț de bucurie pentru vieța înnoită a primăverii disociază în sufletul poetului cele două imagini ale eului său și ireversibila trecere a timpului la care se oprește gândul său, trezește deodată o tensiune stăruitoare a emoției de tristețe gravă și reținută, care în tonalitatea minoră e surprinsă de poet strălucit într'un calm de expresie amplă dar nuanțată. Spre sfârșit gradația afectivă e încoronată de o pâlpăire avântată care se întrerupe scurt în final ca într'un acord frânt, arpegiu ce sfarmă iluziile unei slabe și trecătoare armonizări a tristeții cu dorința ce o suportă. Această dinamică a emoției este o strălucitoare dovadă de arta poetului nostru. Imaginile se lasă întregite uneori de tăceri care obligă la meditare:

Frumosu-i cap lângă obrazu mi supt
E soare 'n umbra unui cimitir.

Comparațiile-s eliptice și prelucrate expresionistic (de ex. în str. a III). Poezia aceasta are particularitatea de a înfățișa în strai de strălucitoare imagini țesute modernist o emoție mai adâncă ce comportă oarecum o atitudine elegiacă și exprimă o unitate de simțire care se configurează bine reliefată în această formă cu totul deosebită de cea a poeziei clasice, în care o astfel de stare își difuza palpitul direct în intuiții plastice fără a fi filtrată la maximum ca aici.

Simți citind poema că realitatea e altundeva decât în datele percepției sensibile, din care poezia își dă fragmente. Lumea e văzută de altfel de ochi decât cei obișnuiți; iar poetul e un destăinuitor al naturii. Aici e noutatea procedului modern, aici e însă și darul poetului de a-l folosi cu măsură nimerită.

Sentimentul de bucurie, de fericire în fața naturii și a diferitelor ei înfățișeri îl găsim exprimat și în alte poezii înrudite cu aceasta: *Dimineață*, *Amiază*, *Dorință*. În *Amiază* bucuria se exprimă aproape extatic, uneori chiar în expresii verbale aspre, hirsute. Totuși cât e de frumos spusă dorința poetului pentru liniște:

Imi odihnesc pe ape

Ochii osteniți

Cer...cer...

... Stămpără-mă apă lină!

M'au dogorit lanurile jucătoare

Mi s'au rupt din suflet dorurile,

Au căzut în vers —

Uitându-mă înapoi le văd în lanuri

Maci aprinși.

Mi-or sângera pe buza unui vers.

Dorul apropierei de natură și iubirea acesteia până la identificarea panteistă într'însa e spusă în versuri simple ca factură, clasice, cu muzicalitate bine reliefată, cam în felul poeziei lui I. Pillat, în frumoasa poemă *Dorință*, în care ni se vorbește de „fratele stejar” și de „florile surori”. Citez ultimele strofe:

Ca să m'adun mai tânăr și mai întreg, s'ascult
Cum cântă 'n mine seva și câmpul tot în creșteri
Și 'n fundul vieții mele mă sorb ca mai de mult
Răcoarea din poene, izvoarele din poșteri.

Mă vreau acolo unde de toate ești aproape
Și tuturor cuvântul se 'mparte deopotrivă,
Unde svâcnește 'n pietri vieața primitivă
Și zorile se varsă ca apa peste ape.

Să ne oprim acuma la poezia cea mai valoroasă, credem, din ciclul intitulat „PAN” al volumului de față și anume la *Tinerețe*. O cităm întregă:

Văd ziua sângerând prin curpenii de mure —
Călcând spre-apus, își smulge rochia de soare.
Și umbra mea de cerb gonit tresare,
De nări mă mușcă-otrăvuri de pădure.

Pornesc cu păru 'n vânt fără de fel
Spre unde soarele 'n florea în ciuturi
Largu-mi izbește 'n față snopi de fluturi
Și 'n fiecare creangă asmuță-un clopofel

Trec râul săgetându-i spuma 'n noț
Și-alerg prin bici de crengi cu trupul ud.
Nu-mi pasă de ce văd și ce aud
Și semenii din câmp ce mă socot.

Amurgul lunecă pe ape, apă lină.
Imi sângeră pe frunte plesnele,
Imi tremură prin spinii verii glesnele,
Da 'n piept imi arde-un bulgăr de lumină.

*Și, faun, beat, de vinul zării, mă trântesc
Intr'un răzor,
Pândind cum vine-o fată pe cărare,
O rujă să o desfrunzesc de soare
In palmele ce-mi ard și-mi infloresc.*

*Și-un zeu nesățios sfărmand în mine-o liră
Mă 'mpinge să-i strivesc pe buze macii.
Cuprinși de brâu, pornim. Copacii
Privind în urma noastră lung se miră.*

Cu toate că potrivit canoanelor poeziei nouă, avem aici o poezie „impură” cred că *Tinerețe* este o realizare nestemate din acest volum, o piesă antologică. Potrivit celor însemnate mai sus despre arta poetului nostru, cititorii vor binevoi a gusta această frumusețe, recitând poezia. Avem aici una din cele mai frumoase poezii lirice scrise în ultima vreme la noi. Ceea ce este de subliniat totuși, în treacăt, pe lângă marea discreție a scenei de idilă erotică-rustică, este faptul pe care aș vrea să-l controleze cititorul: Cât de bine și cât de la loc știe poetul nostru să pună punctul! E o desăvârșită stăpânire a simțirii, care, departe de a fi o chestiune de simplă... punctuație... este și o dexteritate netăgăduită în economia construcției a poemelor!

În ciclul al doilea din volum, care poartă titlul *Nimburi*, remarcăm relieful mai amplă a sensibilității erotice. Subliniez *Cântec de dimineță* în care sentimentele de grație și grotesc se îmbină cu imagini proaspete și originale, alături de altele, vagi, care nu spun nimic (râsete florale, sărutări albastre) ori sunt riscate prin exagerata lor distilare și au „originalitate”, dubioasă (peruze de purități de azur); dar care culminează în splendida redare a simțirii din cele trei versuri finale:

*Vrea 'n rochia de spumă să te vadă
Grădina cu cădelniți de parfum:
Bună dimineța, fată de zăpadă!*

Poema *Răsfângere* este, probabil cea mai reușită realizare a acestui ciclu, cu singura excepție a disonanței celor două vorbe repetate și care ar fi trebuit evitate: florala formă și chipul înflorat. În total, poezia e însă foarte frumoasă: iubita-i apare poetului înzestrată cu darurile ei fermecătoare, ca o „innămețită creangă”, ceea ce e de o distincție artistică neașteptată. Și grija sfioasă a poetului în fața acestei minuni de tinerețe este o emoție plină de duioșie, foarte frumos spusă:

*De ce te vânzolește setea de văltoare
Să-ți sfarme trupul crud abia ro'it?*

sau: *Ar trebui s'adormi înmărmurind
Florală formă 'n somnul pietrei să învie
Aburitoare, calmă mărturie
De-eternitatea ce o gust privind.*

Această înfrigurare motivată de frumusețea ce o pricinuește și pe care poetul o prinde plastic în următoarele versuri de o mlădiere sugestivă netăgăduită:

In ochi ce nu ştiau doar să se mire
Îți intrupează tainic cetlulit trup
Verile grunji de aur îți surup
Peste frumoasa ta înfrăgezire.

Și buzele îți ard de o văpaie
Pe care somnul nu o poate soarbe 'n fulgii lui —
Plesnește pietu 'n coaja de gutui
Să-i frângi în palme rodia bălaie.

Descântec afectează forma populară a descântecului :

Scoate-i vâlul de pe	Cum nu i vinovată!
Ochii ei de șerpe	Părăsitu-l-a
Să tremure 'n ei	De prea desmierdctă.
Ca 'ntr'o apă nouă	Când ar fi putut
Cerul lui care-i	Să urce mai nouă
A stelelor rouă.	Ca la început
Cer pe care ea,	O lume de rouă.

Ciclul al treilea e intitulat, probabil pentru a ilustra tonalitatea umbrită a poemelor ce-l alcătuiesc, *Tristia*.

Din acest ciclu se desprind ca valoare — diversă — *Plâns*, *Mesaj* (foarte frumoasă în cele trei strofe finale), *Ardere* (bogată în imagini strălucitoare, dar cu anumite imperfecțiuni — meditația tristă din *Pe un țarm de Mare*, care se termină cu aceste strofe :

Cadă-mi pe ochi al serii patrafir
Că marea își descopciază sânul
Ci unde s'a întors obrazul cald de trandafir
Și pleoapa care fulguia seninul?

Ah, totul e legendă. cer rotund
Vreau să te strig din vară și coraluri
Dar aplecat peste adâncuri, nu-mi răspund,
Amurgul singur plânge 'ncet din valuri.

Multe din versurile ciclului exprimă obsesia morții, teama de necunoscut, neliniștea față de tainele realității, necuprinsă de simțuri într'un înțeles limpede :

Odată și odată prepelițele zoriilor n'or m i sări spre pârâu spre fânațe
Și omul își va întoarce fața la pământ
Cine oare te-o mai lua în brațe
Ceteră să scâncești destrămarea mea 'n vânt?

Dar crengile de toamnă, mute-or auzi
Sufletul meu în tine cum marmură
Poate cineva atât de mult îmi va fi semen (Incrustare pe un gât de vioară)

Tristia exprimă simplu și, de aceea, atât de frumos un sentiment de duioșie, care parcă dojeneste'n repetarea unor cuvinte, neliniștea părerii de rău, sau sgura amară a zădărniceii. Din cele cinci catrene ale poemei *Plângeri*, cu frumoase icoane menită să transmită cititorului regretul după o dragoste înstrăinată, cele din strofa a IV sunt imperfecte ca formă. Dar poezia are versuri remarcabile. Și'n ciclul acesta ni se pare că putem desprinde o poezie superioară celorlalte, o bucată antologică și aceasta prin arta ce o înfiripează: *Suferință*. De data aceasta poetul nostru e inspirat de

duhul divin al Mântuitorului, care-i apare în toată splendoarea misiunii sale ce simbolizează jertfa dureroasă pentru binele altora. Icoana lui Isus se desprinde limpede din versuri, unele de o frumusețe rară :

El intră, dar cetatea nu-l aude,
Il văd doar prunci cu ochi mirați de teamă,
Și pe fântâna sufletelor crude
Rămâne chipul lui ca pe-o neframă.

...Și-atât de slab trecea că s'a părut
Că drumul alb îi curge sub picioare

* * *

Credem că în comentariile de mai sus am reușit să surprindem măcar în parte arta poetului Emil Giurgiuca. Poezia lui, nouă ca aspirații, față de poezia înaintașilor, nouă pe latura ei indiscutabil artistică și frumoasă, — ca mijloace de realizare expresivă, interesantă ca limbaj original, deși uneori cam căutat; e remarcabilă prin conștiința misiunii artistice a poetului, dar și prin munca desăvârșirii spre care tinde: o mare dovadă îmbucurătoare pentru vremurile superficialității scrisului nostru de astăzi. Poezia lui Giurgiuca se mai distinge prin neliniștea, nesiguranța, mirarea, fericirea sau încântarea ce se desprind din sufletul contemplativ al poetului în fața darurilor naturii, fapt de veșnică sursă artistică, observat de mult în critica artei și a celei poetice, dar pe care unii „esteți” proaspeți cu ambiții academice cred că l-au descoperit abia dânsii. Astfel poetul nostru pășește pe drumul cel neted al tuturor poezilor talentați, aducând tributul personalității sale artistice. Prin el, Ardealul reînțește o solie artistică, după poezia lui Goga și a lui Blaga, aducând un dar de care ne bucurăm și ne mândrim a-l vesti dela această revistă și din acest loc: *Renașterea Poeziei pe plaiurile noastre*.

Cluj, 14 Martie 1938.

ROMULUS DEMETRESCU

S O M N O R E A

S'a potolit furtuna împărăției albe
Podoabe de cristal cu joc de salbe
Atârnă reoglundite 'n jar de frig...
E-o feerie de sculpturi... că mă gândesc să-mi strig
Aprinsa bucurie de-a le privi o clipă,
E-atâta liniște și frumusețe în risipă,
Atâtea forme și figuri, atâta maiestate lină
Că însași firea de povara diamantului suspină.

La subsuori de creangă ca 'n sân de mamă
Acuma doarme mugurul somn lin în care nicio gamă
De muzică nu-i voe să-i treacă peste gene,
Să-i turbure odihna din mătăsoasa lene...

Din colții răului să nu-l ating'o schijă
Centuri cu nouă lăcăți îi poartă bună grijă,
Mireasma verii doarme cu dânsul liliac
Palat cu iz de cimbru și străluciri de opal
Natura-mamă trează stându-i de veghe toarce
Sub paza ei Somnorea în patu-i cald se 'ntoarce
Din când în când surăde, visând zefiri de Marte...
Și și doarme sănătatea de seve mai departe.

Cine-mi vorbește acuma de frig și de 'ntunerec,
Atunci dece ființa-mi pofteste s'o desferec,
De ce-i tot mai streină de lumile înalte,
De ce le trece 'n goană ale vieții halte?

În lutul mut și galben cu ierburi de mătasă
Curând, curând, când trupu-mi se va fi 'ntors acasă
Ca să se piardă 'n pulbere și marea taină
Acolo n'o să-mi fie străimă nicio haină
Eu de pe-acum vă încredințez anume
Nimic n'o să-mi mai fie-amar în lume
Nicio măsură strâmbă sau nedreaptă
Locuitor în nesfârșirea înțeleaptă
N'oiu fi la masă tristă și amară,
Mă voi fi 'ntors tot între-ai mei, și tot în țară...

TEODOR MURĂȘANU

S T R E C H E A

(DINTR'UN CARNET)

Afară, dogorea. Soarele vibra în ape subțiri de oglinzi de argint, înălțându-se mereu pe cer. Seninul albastru se topise în alburii. Aburii cuptorului ceresc, ca o ceață fină, împânziseră întreg cerul. Deasupra împânzirei, ochiul soarelui clipea în străluciri dese, orbitoare.

Găinile, cu penele înfoiate, se scaldau în țărână, pe subt gard, ridicând nourași rari de prav. O liniște apăsătoare, clocită, plutea peste curte, peste sat.

În pridvor, la umbră, năduful era greu. Muște mari treceau zbârnăind, izbindu-se de pereți. Celea obicinuite se adunară roiuri. Se dădeau la om, selbatice. Nici nu se așezau bine, și pișcau

Eram singur-singurel acasă. Toată lumea, după treburi, la hotar.

Fereștile erau astupate cu năfrâmi negre. De dimineață nora lui Ilarie se război cu muscăria, alungându-le pe uși, pe ferești. Ii ajută și fetița ei, Mărioara. Deși grăbite, zăboviră vr'o jumătate de ceas, înverșunate asupra lighioanelor acestora ce-s peste vară, pacostea satelor. Apoi, întunecară. pretutindeni, fereștile.

În celea trei odăi puteai avea acum pace. Și dacă au mai rămas muște ascunse cineștie unde, sau amețite, de izbiturile cu ștergarul de cele două femei, nu mai vedeam să mai zboare. Paralizate, stăteau acățate și oarbe, pe lucrurile din casă.

În lăuntru era răcoare și mireasmă de calapăr și busuioc, ce se vedeau la grindă. Dar nu puteam rămânea mereu în întunec. Stăteam mai mult în pridvor și în grădină, subt nucul cel bătrân.

De câteva zile se plângea slugulița lui Ilarie în fiecare seară că-i strechează vitele. Aleargă cu ceasurile până le mai poate aduna.

Ședeam în pridvorul umbrat, dar plin de zăpușeală și de muște, și mă apăram cu un mănunchiu de frunze de nuc, când aud un tropot coborând pe uliță, dinspre câmp. Și până a mă gândi bine ce poate fi, de-asupra pălanului lângă porțiță, apăru capul lui Bodor, cu coarnele largi, albe până la vârfulurile negre. Răsufla adânc, și se uita cu ochii mari, înlăcrimați, în vreme ce tropotea mereu din copite.

Deschisei repede porțița, și boul după ce-și strecură coarnele, răsucindu-și capul, intră în curte, făcu un salt greoiu, izbind din picioare, pufăi pe nări, și năvăli în grajd.

Într'un târziu sosi și sluga cel mic. Cu capul gol, numai în cămașe și cioareci de pânză, cu bâta lucie pe umăr.

Era roșu ca jarul la față.

— Bată-l Dumnezeu de bou! Mi-a scos sufletul, zise el vor-

bind ca ăn om mare, necăjit.

Il văzuse că se opri la porțiță, și de-atunci n'a mai alergat. Era și umilit: venise să-l ajungă din vreme, să-l întoarcă, să nu mai știm și pe-acasă ce osândă are el cu vitele pe vremea asta de streche.

Pornise așa, nebun, în urma lui Bodor care o luase printre lanurile de porumb. Nici nu știe pe unde-or fi celelalte. Când își aduse aminte, sări ca ars spre grajd.

— Stai, măi băete și răsuflă puțin. Vitele celelalte vor fi în desiș de pădure. Toate au strechiat?

Toate! Da' tot deauna cu Bodor ăsta am mai multă treabă. Bou bătrân și nebun. Nici odată nu strechează în pădure.

— Lasă-l acum să răsuflă și el. Vino aici să-ți răsucești o țigară.

li întinsei tabachera. Știam că obicinuieste. Ilarie îl sfădea de-câteori cerea trei bani pentru tăbac.

Slugulița mă privi luminos în ochi. Luă tabachera și-și răsu-ci o țigară groasă cât degetul.

De fumul întâi, pe care-l trase adânc în piept, se înecă și tuși. I se înlăcrimară ochii.

Dela al doilea, se obicinui.

— „Miroase mândru“, zise el, uitându-se la țigară.

Dar după ce trase trei fumuri o stinse, și o puse în sân.

— Trebuie să mă duc cu Bodor. Scoase boul din grajd, deschise porțița.

— „Să rămâi cu sănătate, domnule Vasile“, îmi zise el.

Abea eși în uliță și auzii pocnind între coarnele boului băta lui lucie și frântura unei sudălmii. Incepu să alerge boul, și mai auzii și alte pocnituri între coarnele lui.

— „Băiat rânzos, copilul ăsta“, mă gândii eu.

Am intrat în răcoarea din casă, șezui pe laviță, după masă.

— „Da'.. nu-i mirare“, mă trezii că spun tare. Cunosc și eu năcazul din zilele când bate strechea...

Și în răcoarea și semiinturierecul din odaie, îmi veniră în minte amintiri din copilărie. Inchisei ochii și mă uitam la chipuri de mult prăbușite în neființă.

Eu păzeam dobitoace blagoslovite de Dumnezeu: oile. Ele nu strechiau. Când se întesă căldura, se îndesau una într'alta, căutând umbră pentru cap. Le puteam lăsa unde se adunau, fără primejdie să se mai miște de acolo. Băteam în ele ca'n saci de lână, pentru a le putea duce până la marginea pădurii, la umbra unui stejar. Ci ele, cu mintea lor, și acolo se înghesuiau una într'alta.

Eu aveam pace și mă simțeam în siguranță. Eram și mândru că oile mele nu strechiau, și nu puteam să dau de nici o supărare cu vecinii, cum se întâmpla cu slugulița de atunci, cu Gligoraș, care păzea vitele.

E adevărat că-i stăteam în ajutor, îndată ce oile se adunau. Dar nu eram îngrozit ca Gligoraș, când începeau vitele să-și ridice, ca niște steaguri, cozile încordate. Nu aveam răspunderea lui, deși

nici el nu era răspunzător de nebunia ce dădea în vite când umbra strechea.

Slugulița de acum se plângea de Bodor. Atunci aveam o vacă, de vr'o cinci ani, care scotea sufletul lui Gligoraș și din mine.

Ea ridica mai întâi capul și asculta cu urechea încordată, când se apropia bătăitul muștii veninoase, pe care noi așa de rar o puteam vedea. Vaca avea grumazul vânăt, coarnele mici și ascuțite, și picioare subțiri în glesne. Când își încorda ea coada, ridicându-o încovoiată pe spate, toate vitele din grup ridicau capetele, trăgeau cu urechea, suflau greu pe nări, și într-o clipă se risipeau alergând, cu cozile steag, în toate părțile. Toate se înfundau, la urmă, în desișul pădurii, afară de Joiana care o lua regulat printre semănături.

Alergam cu ceasurile după ea. În vremea asta celelalte, scăpate de musca rea, eșiau adeseori în oțavă, în lanurile de porumb din marginea pădurii.

Ori câtă alergătură ne pricinuia strechea, mie mi plăcea când vitele începeau acel joc nebun. Boli cei mari și grei făceau niște sărituri străambe, să se răstoarne; aruncau din copite pe picioarele răsucite, neobicinuiți cu astfel de ponturi. Vacile săreau, împletecându-și picioarele; vițeii, cât niște sfârleze, își încordau și ei codițele pe spate și porneau ca din pușcă, încărău vedeau cu ochii.

Părea că s'a descărcat în fiecare un resort deșuchiat, care le silește la mișcări de-un ridicol tâmpit. Rădeam cu lacrimi când le vedeam improșcând în toate părțile, deși știam cât va trebui să alergăm, eu cu Gligoraș. Mai mult îmi plăcea cum țigneau vițelușii cei cruzi.

Ce deosebire între fuga unei stave de cai, cu saltul elegant și neted, cu valuri de spinări și capete la aceeași înălțime, și între alergatul unei cirezi de vite!

În pășunile comunale vara, adeseori să întâmplă să dai de copiii mărunței plângând, cu degetele la ochi. În vreme ce ei se jucau în grup, între vitele lor dase strechea și până să se scoale ei din pașiște, ele sunt hăt! departe, abia se mai văd, împrăștiate în celea patru vânturi.

*

Ilarie, rudenia mea, veni în seara aceea mai devreme acasă. Isprăvisse, cu Ioniță și cu sluga cel mare, de cosit ovăsul, că era chiar pe la praznicul s. Pantelimon. Era bucuros de ispravă și de recoltă bună.

I-am povestit ce-a pățit sluga cel mic cu Bodor.

El se miră, ascultă pe'ndelete, și zise:

— Am mai avut, înainte cu mulți ani, un bou cu năravul ăsta. De câteori dădea strechea, alerga până la grajd, acasă. Din pricina asta am și trebuit să-l vând. Sunt, bădiță Vasile, și vite năravăse, cum sunt și oameni. Și-i mai rău când dă strechea'n om.

El zâmbi ușor, aprinzându-și pipa. Vedeam că-i bucuros de o vorbă.

— Mai ales când dă strechea'n muere, bădiță Vasilie, adause

el după ce slobozii câțiva nurași de fum vinețiu și pișcător. „Adică, de-acum, vorba ceea: a trecut baba cu colacii”.

Zâmbii și eu. Știam la ce se gândește rudenia mea.

— A trecut de mult, Ilarie.

— Da' ști dumneata, bădiță Vasilie, că Veronica aceea, fina dumnitale, s'a întors în sat? Înainte cu vro patru ani ne-am trezit cu o muere bătrână, îmbrăcată domnește. Avea și un cufăr. A venit cu căruța dela stație. Nime nu știa cine-i și de unde vine. Trase de-auna la casa mărgineanului.

Omul care o aduse cu căruța, ridica din umeri:

— Știu eu! Ea zice că-i de-aici din sat.

Nime nu se gândea la fina dumnitale. O fi trecut patruzeci de ani de când a strechiat de tot, și ți-a lăsat finul cuc.

— Și mai trăește?

— Nu! A murit încă în acel an. Pe semne o trăsesese așa să moară acasă. Era slabă și zbârcită să înfârci copiii cu ea.

— Da' finul ce-a zis când a văzut'o?

— S'a ferit de ea ca dracu de tămâie. Zicea că nu poate să fie Veronica, ci una schimbată. Credea că necuratul vrea să-și mai bată odată joc de el și la bătrânețe.

Finul era un slugă de-al nostru, de demult. Era un stătut fecior tomnatic, cam teleleu. Se chema Visalon. Ținea morțiș să-i fiu eu naș. Abia terminasem pe vremea aceea liceul. Veronica era cu mult mai tânără decât el. Era fată orfană, slujise și ea pe la oraș, și într'o bună zi se întoarse cam supărată. Se ținut tot pe lângă garduri până la soru-sa.

O seamă de femei, rudenii și de-o parte și de alta, se puseră pe lucru și hotărîră cununia lui Visalon cu Veronica.

Sluga, nu se mai lăsă în vacanța Crăciunului de mine:

— Domnișorul, fă-mi cinstea asta. Toți zâmbeau și șopteau în jurul acestei căsătorii. Chiar și Ilarie. Numai eu nu știam care-i pricina.

Am nănășit cu o mătușe a Veronichii. În vacanța de Paști, Visalon veni la mine.

— Nașule, te rog acuma să-mi botezi și copilul.

— Cum? Doar' nu și ai un copil?

Teleleu, cum era, își plecă glăvățina mare în pământ.

— De, nașule,, ce să facem. Suntem creștini, și trebuie să ier-tăm. A fost o copilă orfană. Singură la oraș. Și unde mai pui că-i și rea de muscă, fi-o păcatele!

I-am botezat și copilul. Un copil roz și alb și dolofan, sănă-tos bulgăre. După ce l-a înfărcat, într'o bună zi Veronica nicăiri. O caută Visalon ca pe ac. Nu-i și nu-i.

— „Nici să fi strechiat”, zise bărbatul nătăflete.

Peste câteva zile au văzut'o oamenii din sat, în oraș. Zicea că a intrat iar la stăpân să mai câștige și ea, că numai cu sporul lui Visalon, nu-i mare scofală. Mai ales acum, că au și un copil.

Bărbatul veni într'un suflet după ea. Dar ce vor fi vorbit, ce vor fi dres, se întoarse tot singur în sat.

— „Are simbrie bună“ zise el către mamă-sa, o femeie cam surdă și neputincioasă.

— „E tot la gazda cea veche“, adause Visalon.

Bătrâna n'avu încătrău : griji de copil.

Dar la anul Vironica iar veni și-i puse altul în poală. Tot albenet, tot dolofan.

N'am mai primit să fiu naș. Cât ce-l înjărcă și pe ăsta, iar dădu strechea'n ea.

Și așa îi puse în jurul mesei lui Visalon patru crăișori blonzi, voinici și buni. Când dădu a cincea oară strechea în ea, nu se mai opri până în București.

Visalon o așteptă ani în șir, apoi se scârbi cumplit de ea. Nu voia să-i mai audă nici de nume.

Dar cu copiii se purta bine. Mamă-sa, bătrâna, trăi până răsăriră ulcelele, și ajunseră de ajutor lui Visalon. Atunci știind că nu mai are alt rost în lume, s'a mutat să doarmă în cimitir. Visalon a crescut copiii, cari erau cu toții foc de deștepti. Când au ajuns mari au făcut armata, apoi s'au căsătorit. Erau un soi nou de oameni în sat. Albeneti și înalți, păreau străini între românașii mijlocii și bruneți. Nici Vironica nu fusese blondă...

— Și Visalon, nu s'a mai împăcat cu ea ?

— La început nu credea că-i ea, ci o femeie schimbată. O înșelare a necuratului. Dar când din vorbele oamenilor se convinse că-i ea, s'a mâniat cumplit și s'a jurat pe sfânta cruce să nu se ducă nici la înmormântarea ei.

— Și, s'a ținut de cuvânt ?

— Ținut. Da' seara târziu, după ce rămase progadia pustie, Visalon fu văzut cu o ulcică în mână. Ducea cărbuni aprinși și preșera tămăe pe ei, la căpătâiul moartei.

Ba, după o săptămână, luase pe părintele la groapă și-i făcu acolo slujbă, și-l puse pe popa să-i citească deslegările celea mari.

Intâlnindu-l după aceea l-am lăudat de gândul lui creștinesc.

— Da', nene Ilarie, nu pentru creștinătate, ci pentru păgânătate am făcut. M'am gândit nu cumva să dea strechea'n ea și moartă, că va fi mai rău de mine decât până a strechiat vie...

Rudenia mea se ridică de pe butuc și începu să adune vreascuri pentru foc.

— Ce să mai strecheze! zise el. „Și-a trăit și ea traiul și și-a mâncat mălaiul. Din așa scoabe nu se mai fac strigoi cătu-i veacul“.

I. AGÂRBICEANU

POEZIA LUI LUCIAN BLAGA

I.

*Nu, în felul cum am dus-o, n'o mai putem duce.
Cât timp considerăm interesele mai înalte spiri-
tuale un lux, și nu o necesitate, nu putem nă-
dădui să ne ridicăm cândva la acel nivel cultu-
ral la care alții s'au ridicat.*

Lucian Blaga

Academia Română a consacrat o nouă valoare a culturii românești. Spre cinstea ei, n'a întârziat să primească în mijlocul nemuritorilor pe cel mai original gânditor al nostru. La 40 de ani, pe soclul celor 25 volume, L. Blaga stă azi alături de Oct. Goga. Prin preajmă suspina îndurerat Maiorescu, că „nu rezistă celula” sborului înalt de gândire și adâncirii marilor probleme ale vieții. L. Blaga a dat întâia puternică desmințire acestei afirmații.

Și dacă cei duși nu tresar în morminte, ci numai în amintirea noastră, noi, cei vii, trebuie să ne pătrundem de mândrie că, după 60 de ani dela trista constatare a lui Maiorescu, sufletul românesc a sfredelit până 'n adâncuri tainele existenței și s'a nălțat până la ceruri, în cea mai frumoasă întrupare.

Răsărit din Ardealul tuturor răbdărilor, lut frământat mai mult sub picioarele străinilor, iată-l (alături de pictorul Demian și de compozitorul Drăgoi) întrupat în cea mai puternică și mai originilă expresie a rasei, ca o justificare a prielniciei unității neamului și ca o îndreptățire la existența liberă a celor cari au stat cu fruntea 'n pământ veacuri de rând.

L. Blaga este poetul frământat de marile taine ale existenței și de misterul morții, dramaturgul sfâșiat de stări sufletești nebănuite și de conflicte dramatice fără precedent, metafizicianul admenit de problemele cele mai îndrăznețe ale gândirii și de străbateră prin ceața nepătrunsului, gânditorul sbuciumat de plăsmuirea sufletului românesc din farmecul naturii ce ne înconjoară, eseistul care surprinde acorduri noi de judecată și destelenește câmpuri nestrăbătute artei, ctitorul ortodoxiei care trezește în noi mândria de credință strămoșească și răscolește focul din vatra tradiției spre noi înfăptuiri, omul care determină ritmul de simțire al unei generații și despică vremurilor ispititoare orizonturi aurii, prietinel care cucerește cu un zâmbet și crează devotamente de-o viață cu o clipire din gene.

II.

Ai îndrăsneala s'o mărturisești? Cea mai frumoasă, cea mai liberă și mai vie privire în lume ai avut-o ca copil. Ai deschis ochii mari, ai iubit, te-ai mirat și-ai văzut. Cât de bine ai văzut! Privirea fi s'a tulburat apoi din ce în ce mai mult și-ai ajuns, în sfârșit, într'un pustiu îngrozitor, care fi-a ars sufletul întreg.

L. Blaga

După cum ne arată matricula botezaților comunei Lancrem (jud. Alba) L. Blaga s'a născut în 9 Maiu, 1895. Tatăl său a fost preot

(Isidor), iar mama sa era din familia episcopului Moga. Cursurile primare le-a făcut în satul natal, iar liceul la Braşov, Acolo l-am cunoscut, în 1906, fiindu-mi coleg în cl. I.

La cursuri, îmi aduc aminte, uimia pe profesori cu originalitatea răspunsurilor. Şi 'n vreme ce clasa îşi îndrepta admiraţia spre muşchii atletici ai unor colegi, bănuiam în scripirea privirilor lui un joc de flăcări deasupra unei comori, deaceea am legat cu el o prietenie statornică, pe care nici un val al vieţii n'a putut-o clinti.

În cl. IV am întemeiat o societate literară, alegându-l pe el preşedinte. Era încântat de poezia lui O. Goga şi-mi pare că-l aud şi acum citind „Clăcaşii“. Apoi, începuse să-l pasioneze problemele de ştiinţă şi filosofie. Ne vorbea despre planeta Marte încercând să ne dovedească existenţa vieţii pe ea. Parcă-l văd şi acum, la tablă, cum desemna canalele din Marte. Cu timpul a fost ademenit mai mult de problemele filozofiei (Conta, Schopenhauer, Höfding, Bergson), spre care-l mânau şi înclinările ereditare.

Tatăl său (preot cu păr de argint şi cu minte de aur, cum l-a numit prof. I. Lupaş), cunoscând bine limba germană, împrumuta cărţi de filosofie dela un preot reformat din Sebeş, care studiasse în Germania. Citea mult, chiar în altar, în cursul serviciului religios, în vreme ce se cânta la strană.

Cu data de 8 Mai 1910 apăru, în Nr. 89 al ziarului Tribuna din Arad, următoarea poezie :

Noapte

Şi în deşert se luptă ochii
În lacrimi să cuprindă zarea,
Căci intuneric mi-i inecă
Şi mi se tulbură cărarea.
Mi-eşti drag' acum, tu noapte sfântă
Cu plânsul tău domol de stele,
Căci porţi în firea ta curată
Comoara visurilor mele.

Din înălţimile albastre
Încet o rază se desprinde
Prin negură tăindu-şi cale.
Şi-o jale-adâncă mă cuprinde,
Că-i văd trudita sbuciumare,
Să afle rostul meu pe lume
Şi lupta ei necontenită
În calea mea să mă indrume!

Ştiam odată graiul razii...
Îl desluşiam din plâns de stele
Dar mor acuma în-adâncuri
Şi graiul razii-l duc cu ele...
Eu le privesc cu 'nduioşare
Cum licărind se sting tăcute
Şi-ascult cum picură din slavă
Povestea dragostei trecute.

Dau şi poezia apărută, în acelaş ziar, cu data de 26 Martie 1910, iscălită L. B. Braşov, bănuiesc că e scrisă tot de el:

Pe jărm...

Vă pierdeți voi unde pribege...
Și jalnica voastră doinire
Sînge, ca 'n suflet de fată
Întăia ascunsă iubire.

Se sbuciumă codrul sub vântul
De toamnă și basmul și-l curmă
Iar freamătul frunzelor moarte
Vă cântă cântarea din urmă.

Cu murmurul vostru deodată
Se pierde speranța strigării,
Gemuță de piepturi sdrobite,
De parte... în marea uitării...

Zărand în foiletonul Tribunei poeziile, am alergat la L. Blaga, pecetluind, prin admirația mea, prietenia noastră.

Apoi, în 1912 a publicat, în „Convorbiri Literare“, un studiu asupra lui W. Wundt, iar în 1913 un foileton despre H Bergson, în ziarul Românul.

Terminând liceul, ne-am continuat studiile la Sibiu (Academia Teologică), în Sept. 1914. Preocupările noastre literare și filosofice fiind mai intense, fatal ne-am izolat de ceilalți colegi. În fiecare seară, în bibliotecă, Blaga ne ținea cursuri din istoria filosofiei renașterii, după H. Höffding. Pasionați de probleme, o duceam în interminabile discuții. În 1917 L. Blaga a plecat la Viena, unde și-a luat doctoratul în filosofie.

Vara, ne întâlneam la Sebeș, unde se retrăsese mama lui văduvă. Par'c'o aud dojenindu-l, că i-a umplut casa cu tablouri. (Blaga avea talent și la pictură, lucrând o serie cu motivul Ledei). Lasă mamă, zicea el, glumind, c'o să te bucuri pentru suferința de acum, când vei vedea numele meu scris cu roșu în calendar. (L. Blaga își presimțea gloria de acum, când numele lui arată sărbătoare în calendarul neamului).

În 1919 au apărut „Poemele luminii“, darul Ardealului la sărbătoarea unirii. O clipă de mare bucurie pentru noi, încoronată de premiul Academiei, de cuvântul lui Vlahuță (care i-a spus: D-ta ai o taină, mărturisește-o sincer) și de atenția M. S. Reginei Maria, care l-a invitat în casa doamnei Săulescu.

A scris, un timp, la ziarul Voința din Cluj, apoi a intrat în diplomație, ca atașat de presă la Berna și la Viena.

Despărțiți prin rosturile noastre, am păstrat totuș legăturile, el cerându-mi cărți și informații din țara, nu în zadar îmi zicea Eckermann, considerându-se pe sine, evident, Goethe.

Luminând planurile sale literare, lasă să urmeze rândurile unei scrisori, trimisă din Praga, la 26 Noemvrie 1927:

„Ți-am primit corespondența, din care reese că ești în adevăr dispus să-mi stai în ajutor. Iată un lucru pentru care nimenea încă nu mi-a arătat vre-o deosebită bunăvoință. Îmi reamintesc însă din bunele vremuri, din sfintele vremuri teologale, un cuvânt al tău despre rolul lui Eckermann, pe care ai vrea să-l joci și am toată încrederea că în adevăr îmi vei face servicii întregi. E adevărat că

ai putea să-mi dai o replică grozavă, așa cum una asemănătoare mi-ai dat odată: „Dragă Blaga, eu sunt foarte dispus să-l joc pe Eckermann, dar nu știu dacă tu vei fi în stare să-l faci pe Goethe“.

Dar să lăsăm aceste autoironii romantice, și să revenim la chestie. Am nevoie de un studiu asupra lui Miron Costin. Imi vei trimite și pe Neculce, să văd ce scrie despre acel „Brătianu din cele trecute vremi“.

În toamna aceasta n'am mai lucrat nimic, fiindcă au venit schimbările, transferarea (la Varșovia, apoi la Berna și, în sfârșit, la Viena) și lucrul mult cu evenimentele din România. Încep însă să adun material pentru principala operă filosofică a cărei ideie o port în vine de vre-o câțiva ani. Deasemenea m'aș apuca de o nouă piesă. Să văd dacă subiectul ales mă va lega sau nu.

O sărutare unde se pune mirul“.

III.

Dumnezeule, fiii tăi cei mai aleși nu trăiesc în lumea zidită de tine, ci 'n lumea creată de ei înșii! Le-o terși? — Da, știu că le-o terși, și te bucuri chiar de îndrăzneala copiilor tăi mari și bunt și visători.

L. Blaga

Dacă în primele lui creațiuni poetice se simte ecoul poeziei lui Coșbuc și Goga, Lucian Blaga și-a conturat repede individualitatea poetică, deși iscoditoarea dibăcie a criticilor i-a scotocit opera, aflând influențe, sugestii și reminiscențe din Trakl, Dehmel, Rylke, Tagore, etc.

Frapanta noutate a inspirației lui L. Blaga trezia bănueli. Evident, neîndreptățite, căci în cuptorul lui sufletesc s'au topit toate lecturile, prelungindu-se, doar, ca un ferment pentru creațiunea poetică desăvârșit de originală.

Jar, dacă, totuși, adulmecând isvoarele lui de inspirație, găsim unele influențe, ele sunt binefăcătoare și rodnice. Folklorul, cronicarii și adierile biblice înseamnă că suntem pe drumul drept al inspirației românești, în alvia de simțire eminesciană, desi L. Blaga este întâiul poet român la care nu mai simțim nuanța acordului minor. Motivele pot fi identice, dar L. Blaga dă o nouă interpretare desnădejzii, o armonie originală. Zădărnicia acestei vieți răsare și la el, ca și la Eminescu, printr'un dor de mai bine, după cum însuși mărturisește: „Există un pesimism care se naște dintr'o sărăcie și altul dintr'un prisos de viață. Cel dintâi exprimă slăbiciunea noastră, al doilea o nemărginită sete de viață. În cazul dintâi suntem incapabili să gustăm lumea și viața, în al doilea lumea, cu toate comorile ei, nu e în stare să ne îndeustulească patimile și nesfârșitul dor de a trăi, și zicem: Lumea e un rău“.

Ceea ce-i mai apropiat pe cei doi mari poeți este accentuarea dacismului nostru (vezi L. Blaga: *Revolta fondului nostru nelatin*).

Și, totuș, L. Blaga ne dă o nouă înfiorare estetică.

Operele literare și artistice ale ultimului sfert de veac, zice L. Blaga (*Filosofia stilului*, pag. 70) sunt tot atâtea licăriri de înaltă spiritualitate. Nu e vorba numai de acele adieri ale unei noi reli-

giozităţi ce trec peste noi. Un vast cuget îndreptat spre crearea unei lumi noi, s'a iscat. Dacă-i adevărat că arta premerge celorlalte prefaceri, atunci e poate îndreptăţită vestirea că Europa e pe cale de a crea o nouă dogmă şi un nou colectivism spiritual sau o biserică.

Apoi, într'o convorbire, L. Blaga adaugă: Ne îndreptăm poate spre creaţia anonimă. Criza de care suferă expresionismul e că tinde prin poezii, dramaturgii, pictorii, sculptorii lui, individual către un stil colectiv, iar nu în chip colectiv. Această credinţă în arta colectivă e o asceză a propriei individualităţi. Prin sacrificarea individului, am face, noi, Românii, legătura, de mult inexistentă, cu arta bizantină, deasemenea artă colectivă. Cred că o nouă dogmatică de artă e pe punctul de a se înfăptui... Zorile „stilului absolut” se arată.

Pentru cei cari caută, cu orice preţ, influenţe streine în poezia lui L. Blaga şi încadrarea lui în curentele poeziei europene, noi n'avem decât un singur răspuns: citiţi poezia lui L. Blaga fără prejudecăţi estetice şi veţi vedea că ea cuprinde sensibilitatea românească în formă originală, e freamătul pădurii noastre, e chiuitul frânt din zile de sărbătoare şi nesfârşitul trăgănat al doinei din zile de lucru, e expresia esenţialului din sufletul nostru, e cel mai mare poet român de azi, oricât l-ar vrea d. F. Aderca nun.ai „Ardelean prin naştere, universal prin temperament, convingeri şi voinţă”. Iar pentru cei cari îi aduc învinuirea de ermetism, precizăm: orice creaţiune mare preînde un efort de străbatere şi o educaţie literară mai rafinată pentru a putea întregi liniile întrerupte. Ş'apoi, ca orice taină, poezia lui L. Blaga are ceva tainic, e o poezie-şoaptă, frântă de sbuciumarea lăuntrică, mângâietoare ca o spovedanie şi uşurătoare de suflet ca o măturisire de iubire.

Sufletul românesc înfloreste astăzi în zodia poetică a lui L. Blaga. El îmbogăţeşte întunecata zare (Poemele luminii):

Cu largi fiori de sfânt mister.

El simte, privindu-şi iubita, năvălindu-i în piept ultimul strop:

Din lumina creată în ziua dintăi.

El vrea să joace liber:

Să nu se simtă Dumnezeu în mine

Un rob în temniţă...

El ascultă cum creşte în trupul gorunului sicriul său:

Cu fiecare clipă, care trece.

El vede:

Luceafărul — surâs pe buzele nemărginirii.

În el vin să-şi trăiască:

Strămoşii cari au murit fără de vreme

Viaţa netrăită...

Minunile înturerecului nu le vede, căci:

Am prea mult soare 'n mine.

Iar sufletul îi zice

Eu am crescut rănit de taina lumii.

Și 'n inimă-i, ca 'ntr'o scoică :

Răsună svonul unei mări necunoscute.

Apoi, când Dumnezeu se va 'ndemna să facă o altă lume :

Stăpânul bun va plămădi atunci din lutul ei

Pe noul Adam.

Intr'un amurg de toamnă (Pașii profetului) poetului i-e teamă de viață și ar vrea să-și ascundă mai adânc în piept sufletul :

Să nu-l ajungă nici o rază de lumină :

S'ar prăbuși.

Ostenit „de prea mult suflet“ el plânge deasupra leagănului copilăriei, căci :

Pământul poate nu mai are flori.

Dar, ascultând cum cântă o fată în lanul de grâu :

Pe buzele ei calde mi se naște sufletul.

Și munților, mărilor, le cere un trup căci cel pe care-l are :

Mi-e prea strâmt pentru strașnicul tuflet ce-l port.

Cutremurat de un dor adânc, el chiamă lumea să-i răcorească fruntea 'nfierbântată :

Vino, lume,

Vin

Și-adie-mi în ureche gănguritul de izvoare.

Dar tainele vieții se 'nmulțesc și-l apropie (In marea trecere) pe poet de Dumnezeu, pe care simte că, din copilărie :

Te-am pierdut pentru totdeauna

In țărână, în foc, în văzduh și pe ape.

Și :

Numai sângele meu strigă prin păduri

După îndepărtata-i copilărie.

Pe prietinel dela oraș, poetul îl chiamă să vadă „brazdele veacului“ și „marile păsări negre“, plugurile, de cari

Trebue să te apropii de ele cântând.

In dorul lui de nemărginire, simte cum :

Sufetul îmi cade în adânc

Alunecând ca un inel

Dintr'un deget slăbit de boală.

Uneori durerea-i smulge accente de-o tristețe coplesitoare :

Dar mi-aduc aminte de vremea când încă nu eram

Ca de-o copilărie depărtată.

Și-mi pare așa de rău că n'am rămas pământ.

Sau :

Pașii mei răsună în umbră

Par'c'ar fi niște roade putrede

Ce cad dintr'un pom nevăzut.

Durerile se cer

Spre taina joasă a țărâniei.

Cu excepția lui Eminescu, niciodată „marea poveste“ și „poveștile uitate ale sângelui“ n'au făcut să svâcnească mai adânc o inimă :

Vreau să-mi dau sufletul

Deodată cu șerpii striviți în zori

De ciomegele ciobanilor.
Nu m'am svârcolit și eu în pulbere ca ei?
Nu m'am sfredelit și eu în soare ca ei?
Viața mea a fost tot ce vrei:
Câteodată fiară,
Câteodată floare,
Câteodată clopot — ce se certa cu cerul.
Azi tac aici, și golul mormântului
Imi sună în urechi ca o talangă de lut.
Aștept în prag răcoarea sfârșitului.
Mai este mult? Vino tinere,
la țărână 'n pumn
Și mi-o presară pe cap în loc de apă și vin
Botează-mă cu pământ.
Umbra lumii îmi trece peste inimă.

În desnădejdea cumplită, poetul își înfruntă mama:

Dece m'ai trimis în lumină, mamă,
Dece m'ai trimis?

Și în zadar mai caută un razim în credință:

Sângerăm din mâni, din cuget și din ochi.
În zadar mai cauți în ce-ai vrea să crezi.
Țărâna e plină de zumzetul tainelor,
Dar prea e aproape de călcăe
Și prea e departe de frunte
Am privit, am umblat, și iată cânt:
Cui să mă 'nchin, la ce să mă 'nchin?

Dar în noaptea asta fără sfârșit, ce pare că 'ngroapă totul, străbat fulgerile cari deschid zările nădejdi. Căci dacă pentru noi „cântăreții leproși” ce trecem prin veac „mistuiți de răni lăuntrice” cerul e zăvorât și „suntem fără scăpare singuri în amiaza nopții”:

Noi suntem numai purtători de cântec
Sub ghea neagră a țăriilor,
Noi suntem numai purtători de cântec
Pe la porți 'nchise,
Dar ficele noastre vor naște pe Dumnezeu
Aici unde astăzi singurătatea ne omoară.

Și 'n revărsatul de zori, ce-i aduce învierea în suflet, poetul se 'nchină:

Astăzi n'o să mai cert nici o ființă:
Nici pietrele, nici oamenii, nici buruienile
Sânt în mijlocul pr'vighetoriilor de pe pământ.
Rugăciunea de-atâtea ori începută
Mi se sfârșește și zic:
Tată, te iert că 'n adânc
M'ai semănat între brazdele lumii

Deodată cu împăcarea ce i se revarsă în suflet ca o aureolă, își dă seama că vina 'ndoielilor cumplite și a rătăcirilor chinuitoare o poartă în el, care a 'ncercat să străbată nepătrunsul:

O, de ce am tălmăcit vremea și zodiile
De ce am râvnit altă menire
În lumea celor șapte zile
Decât clopotarul ce petrece morții la cer?
Astfel mă iubesc de-acum:

Unul între mulți,
Și mă scutur de mine însumi
Ca un câne ce-a eșit dintr'un râu blăstămat.
Sunt tremur de fericire:
Ziua întreagă deasupra mea
Puterile păsărești au aărtat în triunghiuri
Spre țințe luminoase.

În patrulea volum de versuri (Lauda somnului) poetul cearcă să străbată în viața înaintașilor, căci simte cum :

Cu svonuri surde prin arbori
Se ridică veacuri fierbinți,
În somn sângele meu ca un val
Se țrăge din mine
Înapoi în părinți.

Apoi :

Închis în cercul aceleiași vetre
Fac schimb de taine cu strămoșii,
Norodul spălat de ape sub pietre.
Seara se întâmplă mulcom s'ascult
În mine cum se tot revarsă
Poveștile sângelui uitat de mult
Binecuvânt până și luna —
Ziua trăesc împrăștiat cu furtuna.
Cu cuvinte stinse în gură
Am cântat și mai cânt marea trecere,
Somnul lumii, îngerii de ceară.
De pe un umăr pe altul
Tăcând îmi trec steaua ca o povară.

Cea mai ciudată stare o simte poetul „În jocul întoarcerii“, retrăind viața de acum o mie de ani :

Cronicar român fugit spre miazănoapte.
Pe marginea Vistulei
Mi-am îngropat în nisip voevodul.

Neținând seama de ani, s'ar părea că sufletul poetului a pribegit odinioară prin țări străine, cu iscusitul Spătar Milesco, care a 'ngropat pe-acolo trupul voevodului Moldovei Gheorghe Ștefan.

Clipele de tristețe de odinioară mai revin, căci :

Visând corăbii încărcate
De miracol strein

fatal sufletul se va simți mereu chinuit de 'ntrebări și va găsi „o fereastră de scăpare“ numai în credință.

Și când pare că sufletul s'a 'mpăcat, rana se deschide din nou. Poetul simte că „din sângele meu nu mai e nimeni chemat să-și ia începutul trăirilor“ și atunci, oricât l-ar ispiti o nouă viață, n'o mai dorește :

Grele din înălțimi cad ciocării
Ca lacrimi sunătoare ale dumnezeirii peste ogor.
Pe drumuri pornit
Încodesc semnele
Întregului rotund depărtat:
Pretutide i e o tristețe. E o negare. E un sfârșit.
Pe urmele mele coapte
Moartea își pune sărutul galben —
Și nici un cântec nu mă îndeamnă
Să fiu încă odată

Căci fumul jertfei lui nu s'a nălțat spre cer, deși mărturisește :

Vieții nu i am rămas dator nici un gând
Dar i-am rămas dator viața toată,

Volumul din urmă (La cumpăna apelor) ne aduce revenirea poetului la versul tradițional, la izvoarele străvechi ale sufletului poporului, la satul natal, cu datine, colinzi și farmece. Versurile au măsură, rimă și, uneori, urmează fidel forma poeziei populare. Fenomenul eminescian se repetă.

Destăinuise mai înainte poetul credința, că veșnicia s'a născut la sat. Acum, întors în satul natal, totul îi pare schimbat, iar bucuria nu i se revarsă în suflet;

Lamura duhului nu s'a ales
Ceasul meu fericit, ceasul cel mai fericit
Încă nu a bătut. Ceasul așteaptă
Sub ceruri cari încă nu s'au clădit

Rătăcitor, caută „lumina stinsă“, cutremurat de teama :

Să părăsesc iar lumina?

Dar asta-i soarta „cântăreților bolnavi“ :

Purtăm fără lacrimi
O boală în strune —
Și mergem deapururi
Spre soare apune.
Râni ducem — izvoare —
Deschise sub haină.
Spotim nesfârșirea
C'un cântec, c'o taină

Poetul reia motivul din prima creațiune (Poemele luminii), mărturindu-și menirea: „Eu cu lumina mea sporesc a lumii taină“, întocmai cum luna mărește „taina nopții“... „cu largi fiori de sfânt mister“.

Cuvintele sunt lacrimile celor cari au voit să plângă și n'au putut, spune L. Blaga. Ar însemna că versurile lui sunt un șirag de lacrimi. Cercetarea de față ne-a arătat tot sbuciumul poetului, când desnădăjduit, când încrezător în stele, când tresărind de bucurie, când copleșit de descurajare. Și-a încheiat totuși, cele cinci volume de versuri cu imn închinat țării, belșug statornic de bucurie pentru poet, care s'a îndoit de toate, numai de viitorul ei nu. Iată cântecul :

Pe dealuri se nălță solare
Podgorii albastre și sonde
Râuri spre alte seminții
Duc slava bucatelor blonde.
Țara și-a împins hotarele
Toate până la cer.
Pajuri rotesc — minutare în veșnicul ceas
Peste câmp și oier
Fluturând veșminte
De culoarea șofranului,
Ard fetele verii ca steaguri
În vântul și n răssetul anului.

Ajuns la cumpăna apelor, pe culme, L. Blaga strecoară în versuri un strop final de amărăciune :

Poteca de-acum coboară ca fumul
Din jertfa ce nu s'a primit. De-aici luăm iarăși drumul
Spre țărna și valea, trădate 'nmiit
Pentru'n cer chemător și necucirit.

Acum la suprema consacrare ce i-o poate da neamul, L. Blaga poate avea o clipă de împăcare: fumul jertfei lui s'a înălțat spre cer.

L. Blaga e la cumpăna apelor...

Cei ademeniți de poezia culmilor merg mereu spre „cerul chemător”, căci acolo, sus, orizontul e mai larg, viața se vede până în pragul nemărginirii, și n scoica clipei vuissește cântecul veșniciei. Ei nu cunosc odihna, dar nici nu știu ce-i proza vieții. Ajunși deasupra, îi ispitește o nouă culme... până spre stele.

Chemarea zărilor albastre îi duce într'o nfiurare halucinantă, în sfântă uitare de sine, spre înfrățirea cu nemărginirea și cu eternitatea, mai sus... tot mai sus.

Opera lui L. Blaga

I. Versuri:

1. *Poemele Luminii*. Tip. Cosinzeana, Sibiu, 1919.
2. *Pașii Profetului*. Ed. Ardealul, Cluj, 1921.
3. *În Marea Trecere*. Ed. Radio, Cluj, 1924.
4. *Lauda Somnului*. Ed. Cartea Românească, București, 1929.
5. *La Cumpăna Apelor*. Tip. Dacia Traiană, Sibiu, 1933.

II. Teatru:

6. *Zamolxe*. Ed. Ardealul, Cluj, 1921.
7. *Tulburarea Apelor*. Ed. Ardealul, Cluj, 1923.
8. *Fapta*. Ed. Fundația Principele Carol, București.
9. *Daria*. Ed. Ardealul, Cluj, 1925.
10. *Mesterul Manole*. Tip. Dacia Traiană, Sibiu, 1927.
11. *Cruciada Copiilor*. Tip. Dacia Traiană, Sibiu, 1930.
12. *Avram Iancu*. Tip. Dacia Traiană, Sibiu, 1934.

III. Eseuri:

13. *Pietre pentru templul meu*. Tip. Cosinzeana, Sibiu, 1919.
14. *Cultură și Cunoștință*. Ed. Ardealul, Cluj, 1922.
15. *Filozofia Stilului*. Ed. Cultura Națională, București, 1924.
16. *Fenomenul Originar*. Ed. Fundația Pr. Carol, București.
17. *Fețele Unui Veac*. Ed. Semănătorul, Arad, 1925.
18. *Ferestre Colorate*. Ed. Semănătorul, Arad, 1926.
19. *Darmonion*. Ed. Societatea de Mâne, Cluj, 1930.
20. *Elogiul Satului Românesc*. Academia Română, 1937.

IV. Trilogia cunoașterii:

21. *Eonul Dogmatic*. Ed. Cartea Românească, București, 1931.
22. *Cunoașterea Luciferică*. Tip. Dacia Traiană, Sibiu, 1933.
23. *Censura Trancendentă*. Ed. Cartea Rom., București, 1934.

V. Trilogia culturii:

30. *Orizont și Stil*. Ed. Fundația Reg. Carol II, București, 1936.
31. *Spațiul Mioritic*. Ed. Cartea Românească, București, 1936.
32. *Geneza Metaforei și Sensul Culturii*. Ed. F. R. C. II, Buc. 1937.

VI. Vor apărea :

Trilogia valorilor : 33. Artă și Valoare. 34. Echivalentele Adevărului. 35. Un volum asupra eticei.

Trilogia creațiunii : 36—38. (Va cuprinde probleme de filosofie biologică, raportul între corp și suflet, etc.)

Trilogia pragmatică : 39—41. (Probleme de filosofie religioasă).

VII. Neadunate în volum :

Poezii în *Tribuna*, 26 Martie și 8 Maiu, 1910. Despre W. Wundt, în *Convorbiri Literare*, 1912. Despre H. Bergson, în *Românul*, 1913. Eseuri în „*Pagini Literare*” (Arad, 1916—17). Poezii în *Luceafărul* (1919), *Viața Românească* (1921), *Gândirea* (1921) și *Cugetul românesc* (1923). Articole în *Gândirea* (*Revolta fondului nostru nelatin*, 1922), *Lamura* (*Pe marginea romantismului*, 1923) și în *Cultura* (1924). Apoi, o serie de notițe în ziarul *Voința din Cluj*, în redacția căruia a fost în 1921, cu C. Petrescu și A. Maniu.

HORIA TECULESCU

CÂNTEC DE LUMINĂ ȘI ÎNTUNEREC

Sunt sufletul întunecat din piatră
Ce-așteaptă mântuială în lumină;
Sunt licuriciul din cenușa de pe vatră,
Sunt băjbăiala cârțiței din tină.

Sunt noaptea dintre aștrii ce s'au stins,
Dar sunt și pâlăiala lor din urmă;
Sunt șoimul care 'n lațuri prins
Cu ochiul dârz și rece zările tot scurmă.

Sunt besna care colcăe în păcătos,
Ce-i mângâiat de-o rază neștiută;
Sunt oarba ispitire din frumos,
Și cântec rupt din plâns de alăută.

Sunt ultima scânteie 'n muribund,
Și neghicitul zâmbet al noului născut;
Sunt sânul mării 'n care medusele s'ascund,
Și-apusul ce se stinge pe piscuri, neștiut.

Sunt amorțeala 'n care doarme cristalida,
Și ștearsă fâlfăire de fluture bolnav;
Sunt obositul drum pe care-l face-omida,
Pornită să 'mplinească destinul ei firav.

Sunt strop de fiere 'n cupa deplinei fericiri,
Și sâmburul vieții la ultimul hotar;
Sunt vâlul dulce-al celei din urmă amăgiri —
Sclipire dureroasă de adevăr amar.

Dar ars mereu de setea luminii cea mai pură,
Vreau să-mi încheg vânjoase puteri de semizeu,
Să pot goni din mine întreaga nopții sgură
Ce-a 'ntunecat odihna sufletului meu.

Iar dacă limpezimea deplină nu mi-e dată,
Cerșesc un întunerec nerăscolit de vis:
Nu vreau să știu că besna de-o rază-i sfârtecată,
Nici că 'n lumină-o poartă de neguri s'a deschis.

C. ANGELESCU

MARTOR ÎN PROCESE MICI

— Vă rog, mai este vreun loc liber?

La întrebarea mea, cei trei călători ridicară din umeri, colindând cu privirea spre mine, spre cele trei locuri rămase libere, risipind-o apoi, indiferenți, în peisagiul care se mișca greoiu în ochiul geamului nespălat al compartimentului. Și rămaseră muți, jucați de trepidațiile canapelelor betejite și fixate pe osii, cu ochii bleoziți pe cele trei locuri pe care, vădit, nu se îndurau să le declare libere. Cu experiența deselor mele călătorii, luai această muțenie drept o întărire a presupunerilor mele și mă așezai pe unul din locuri; după care, ca orice călător civilizat sau plictisit, scosei un ziar, deschizându-l larg și începui să citesc chinându-mi ochii ce cu greu puteau urmări rândurile sgâlțâite de icnelile trenului.

Era vorba de o dramă pasională, de doi tineri cari, după ce împlinise regula de a lăsa scrisori cu rugămintea de a fi iertați și îngropați împreună, se lăsaseră înăbușiți de gazul unui lighian cu mangal. Amănunțele mă impresionau: doi tineri, scrisori înduioșătoare, fum și gaz de mangal, besna mormântului deschis prematur... Toate acestea le simțeam în ochi, în nas, în suflet...

— Dați-mi voie să închid geamul mai bine, c'am intrat în tunel și ne afumăm...

Trezit din meditațiunile către care mă împinsese chestiunea cu drama cu mangal, constatai și eu că într'adevăr intrasem în tunel și că în compartiment năvălise, odată cu besna găurii scobite în munte, fumul cleios și acru al locomotivei încălzite cu lichnit.

Călătorul, un bătrânel mustăcios și știrb, după ce cu grele și desnădăjduite efortări închise fereastra, își scutură palmele de funingine, așezându-se istovit și transpirat pe canapea; consoarta, fericită de isbândă dar îngrijorată de urmări, se apucă să-l pipăe, spre a se convinge că nu i-a sărit nici un sbanț, după împlinirea acestui onorabil efort.

— Gogule, mamă, să nu te fi betegit!... Nu puteai s'o lași naiba de fereastră?!

Atins, dumnealui ținu să protesteze:

— Imi pare rău... O închideam mai repede, mă temeam însă să nu fac geamul țândări...

Doamna de lângă fereastră, cu nasul zemos și ținut mai mult în batistă, se uită la mine crunt, ca și cum mi-ar fi spus:

— Trebuia să fii cu bun simț și să închizi tu fereastra.

Rușinat, lăsai capul în jos, împăturii ziarul și căutai un prilej de reabilitare.

— Ferestrele astea funcționează greu și se înțepenesc mereu...

Eu, unul, nu știu zău dacă aş fi ridicat-o mai cu ușurință... Sau, poate, nici n'aş fi reușit..

Bătrâna îmi zâmbi cu recunoștință, iar bătrânelul se răsuci pe canapea, cu țâfna și superioritatea unui erou consacrat.

— Imi dai voie; Gogu Curcă, pensionar.. Dumneaii, madam Curcă, nevastă-mea.. Ne ducem la niște nepoți.. Eu, ce să-ți spun, nu că mă laud, dar nu există să nu pot închide o fereastră... A fost cam cu zorul, dar puteam s'o închid cu un deget!..

Doamna din colț păru că se înveselește; curând însă reintră în nouriile tristeții, necăjindu-și nasul care burnița a guturai.

— Ce-ți este și cu personalul ăsta; oprește la toate cantoanele..

— Și merge de parcă este tras cu boii..

— La câte ceasuri ajungem Gogule?

— Ei, dar grăbită mai ești dumneata!.. Mai avem de mers, fetițo!.. Trebuie să trecem pe la Călimănești ca să-ți arăt „rontu”; pe urmă o scoborim de vale pe la Drăgășani, unde o să mâncăm câte o gogoasă caldă și pe urmă dăm de Piatra Oltului, cu schimbarea trenurilor către diferite stații.

— Toate ca toate, dar rontu să nu ne scape..

— Îm pare rău; atunci se chiamă că degeaba am mai plecat la drum și că-l desconsiderăm pe Ionel.. Las'pe mine, fetițo!.. Călimăneștii să vină, că rontul ți-l arăt eu... Este mare cât o arie de treerat, plin cu pansele și cu micșunele și la mijloc cu un palmier nemțesc cu florile cât varza... Dumneavoastră mergeți departe?

— La București, ca toată lumea...

— Da? Imi pare bine.. Noi ne ducem la niște nepoți, că avem un botez și ne-a scris Ionel o ilustrată...

— Ar fi bine să deschidem geamul; mai iese fumul..

— Și mai vine puțin aer...

— Sigur, trebuie deschis geamul..

Gogu Curcă, redevenind voinicos și suplu, dădu să se repeadă spre a deschide geamul. Prevăzătoare, consoarta îl prinse în brațe, fixându-l locului.

— Lasă, Gogule mamă, vrei să te betejești?

— Imi pare rău, pentru mine asta este un fleac!

— Lăsați că-l deschid eu...

— Mă rog, eu nu mă opun; cu toate că pentru mine era chestie de un gest..

— Voinicosul mamei, voinicos.. Așa a fost el în totdeauna; om iute și complexant..

— Hm, asta este vorba domnului Sică. Sică locotenentul, prietenul nostru.. Dumneata trebuie să-l știi pe domnul Sică. Și dumnealui este tot de administrație.. Acum este în București.. Poate sunteți chiar prieteni..

— Nu, nu-l cunosc; în București sunt atâția ofițeri!..

— Mă rog, de acord că sunt ofițeri mulți; însă domnul Sică, numai unul este.. Ne spunea că-l știe tot Bucureștii.

— Da?

— Da. Și are el vorba asta când este, să mă scuzați, la un

pahar cu vin; îmi pare bine că ești băiat iute și complezant..

— Și cum îl mai chiamă?

— Păi, cum să-l mai cheme? Domnul Sică..

— Ionescu, Popescu, Dumitrescu?

— Ei, vezi, asta n'o știu, că n'am avut nevoie să iscodesc omul.. Nu stă în caracterul meu să procedez așa cu un prieten cumsecade ca domnul Sică..

— Și la ce regiment face serviciu?

— La nici un regiment, fiindcă este la pensie de 20 de ani..

— Aoleu, să știi că-l cunosc..

— Nu-ți spuneam eu; nu există om să nu-l cunoască pe domnul Sică!..

— Stă pe Dămăroaia..

— Nu, în Dealul Spirii..

— Este scund, gras și cu mustață stufoasă..

— Da de unde; este slab, înalt și ciupit de vărsat. Mustață nu are, că i-a ras-o unul la un rămășag..

— Pantofi cu bombeu și scârțâitori.

— Ți-o spun cinstit că mi-ar fi părut rău să nu-l cunoști.. Are el o vorbă când stă cu prietenii la un pahar de vinișor; îmi pare bine că ești băiat iute și complezant.. Aoleu, ce gară a fost asta?

— Mi se pare că a fost Călimăneștiul..

Ca împinși de un resort, cei doi bătrâni icniră depe canapea, chirăind ca niște sinistrați în plină panică.

— Călimănești? Domnule, te rog să vorbești serios.. Fetițo, vino mai repede pe culuar, că se duce dracului Călimăneștiul!..

— Rontu, Gogule..

Domnul Curcă după ce reuși să deschidă fereastra, se asvârli cu jumătatea bustului peste rama girgiuvelii, iscodind lunca depe malul Oltului, răcnind cu toată puterea vocii;

— Uite-l, fetițo!.. Ba nu, nu este rontu.. Uite-l dincolo, după tufișul ăla.. Unde este rontu, domnule?!.. Al dracului tren, tocmai acum se găsi să-și ia forță, de parcă este accelerat.. Caută-l și dumneata, cucoană, nu-mi sta așa, de lemn.Tănasie..

— Unde să-l mai caut, omule?

— Ei, poftim; păi dacă nu-ți este aminte să-l vezi, de ce mă omori cu zile, cucoană?!..

— Domnule Gogu, eu cred că n'o să pot vedea nici un ront..

— Ei, știi că ești nostim; parcă acum îl văd eu pentru prima dată..

— Nici măcar nu există.

— Cum să nu există, domnule?!.. Scoate fetițo ilustrata dela Ionel cu „salutări din Călimănești“, ca se-l vadă și dumnealui..

— A, dumneata l-ai văzut în ilustrată!..

— Dar ce, credeai că l-am văzut în vis?

Pe locul ei, doamna Curcă, făcută cocoș, nu mai scotea nici un grai, mângâindu-și cu podul palmei vârful nasului, care purta rostogolite lacrimi de regret și iluzii pierdute..

Domnul Curcă, băiatul iute și complezant, își lăsase capul în piept, doborât de greutatea mustăților și de rușine.

Trenul își vedea de drum, svâcnind ca o știucă și ostenind des.

Când să intrăm în Râmnicul-Vâlcea, fața compartimentului prinse să se înviorereze; doamna din colț se înfipse mai solid pe locul ei, marcând cu o valiză locul din față. Soții Curcă după ce se împăcară din priviri, eșiră pe culuar spre a privi la forfota depe peronul gării, la acea amestecătură de oameni și de geamantane, care lua cu asalt scările vagoanelor.

— Gogule, să nu ne ocupe cineva locurile!..

— N'avea nici o grije, fetițo!.. Că doar nu suntem în țara lui Otusbir.,

— Mă rog, este vreun loc liber?

— De doamnă, nici eu nu știu sigur..

Domnul Curcă i-o reteză, scurt;

— Mă scuzaiți, dar nu este absolut nici un loc..

— Poate că ăla dela mijloc?

— Tu ești, Marioară? Este dragă, nu unul, ci două.. Ești cu Puiu? Bonjur, Puiuule, ce mai faci? Veniți, dragă înăuntru și puneți-vă bagajele în plasă.. Ai luat băiatul pentru vacanță? Felicitările mele, Puiuule; am auzut că ai absolvit cu succes..

Doamna care răspundea la numele de Marioara intră, aruncând priviri incrunțate către un vlăjgan de licean, care numai fericit și încărcat de isbândă nu părea.

— Lasă-l dragă să stea pe culuar și să aibă grije de o bagaje, nemernicul!.. Asta mi-ar mai lipsi, să-l poftesc și pe scaun.. Cât necaz mi-a făcut copilul ăsta, ar merita să-l fi trimis pe jos și nemâncat la Drăgășani..

— Vai de mine, dar ce ți-a făcut băiatul?

— Ei, ce vrei să-mi facă? Numai bucurii!.. A rămas..

— Corigent?

— Da de unde; repetent..

— Repetent?

— Ei, da; repetent.. Și când; tocmai acum, când să se prezinte la bacalaureat..

— Săracul de el!..

— Ba săraca de mine și de tata-său.. Alt an, alte cheltueli!..

— Lasă Marioară, nu te mai necăji; parcă Ionel al meu a fost mai pricopsit?

— A rămas corigent?

— Nu, dragă; a rămas și el tot repetent..

— Și tot în clasa opta?

— Tot..

— Vai de capul bieților părinți!..

— Ai dreptate.. Dar nu trebuiesc învinuiți numai decât copiii!.. Profesorii, ah oamenii ăștia fără suflet și puși să facă numai rău, ăștia, după ce un an întreg ne necăjesc copiii, la sfârșit îi lasă repetenți.. Fără pic de inimă, fără pic de mustrare de cuget!.. Și-au pus în gând să-l lase repetent pe Cernățeanu G. Ioan, îl lasă repe-

tent, fără să se mai gândească la urmările pe care noi, părinții, le suferim...

— Ai dreptate.. Niște fiare sălbatice, dragă!.. Cum de nu i-a trăsnet Dumnezeu când au pus pe hârtie că Stoicănel C. Dumitru este căzut la cinci obiecte și este declarat repetent..

— Căinii!..

— A, eu n'am să-i las să-și facă de cap!.. Am să dau un acatist, așa ca să simtă și ei durerea de mamă și de pedeapsa lui Dumnezeu..

— Al tău la câte obiecte a căzut?

— Păi, să vezi; a trecut mai la toate. La muzică, la desen, la caligrafie și la gimnastică.. La gimnastică a avut nota zece dragă... Că l-a luat profesorul și la un antrenament de fotbal, pentru internațional..

— Mai sunt și oameni care știu să aprecieze.. Dar la celelalte?

— La celelalte? Lasă-mă că mă înăbuș.. Păi, ăilalți sunt profesori? Niște fiare sălbatice, dragă!..

— Ar trebui să facem o petiție la minister și să cerem o comisiune care să-i reexamineze..

— Nici de cum; să-i treacă de-adreptul.. Ce reexaminare: crezi că ăi de-or veni sunt mai ai lui Dumnezeu?

— Ai dreptate; să-i treacă din oficiu!..

— Căinii, trebuie să puși cu botul pe labe..

— Nu știu nici eu ce să mai spun și ce să mai cred.. Dar tot eu mă întorc; parcă nici copiii ăștia nu sunt așa cum ar trebui să fie.. Erau pe vremuri copiii mai necăjiți, mai cu grije de carte, mai cu frica lui Dumnezeu.. Acum, nu-i vezi? Cu șapca trântită pe-o sprânceană, cu fascicola de roman în buzunar și cu ochii numai după blestămății.. Nu știu decât să stoarcă bani dela părinți, să umple cinematografele, să înfundeze cofetăriile și să-ți dea cu cotul când treci pe trotuar..

— Niște blestemați.. Ce este drept, este drept..

— Și încă ce blestemați! Ar trebui să-i mai purtăm pe la bise-rici, dragă!.. Doamne iartă-mă, dar parcă au intrat în zodia anti-cristului!.. Dă-i dracului de copii, că nu sunt nici ei mai pricopsiți!.. Uite, să-ți spun drept; al meu a fost eliminat de trei ori în timp de un an de zile.. Și numai pentru fapte de-mi este rușine să le mai pomenesc...

— Ei, parcă al meu a fost mai breaz!.. De patru ori, dragă, și dacă nu se ducea tată-său la director, îl curăța definitiv.. De-asta spun și eu ca tine; dă-i dracului de copii, că nu sunt nici ei mai pricopsiți.. Lasă că bine le fac profesorii că-i lasă repetenți..

— Să fie băieți cumsecade, dacă vor să treacă clasa!

— Eh, săracii profesori!..

— Să le plângi de milă, dragă!..

— Păi nici ei nu pot să rabde la nesfârșit!..

Aci, domnul Gogu Curcă se crezu îndatorat să intervină cu o părere personală, care să împace ambele presupuneri.. După ce în prealabil, își răsucii drugii mustăților și tuși îndesat, se pronunță, ferm:

— Eu, să mă scuzați că mă amestec, socotesc că nu este vina nici a profesorilor, nici a copiilor; asta este chestie numai și numai de.. ursătoare!.. Ce îi este scris omului pe frunte, aia valorează!.. Dacă ți-este dat să rămâi repetent, poți să înveți oricât de bine, și tot rămâi repetent!.. Ce să vă mai supărați Dvs. pe rânduilele Celui de Sus..

Doamna Marioara se insenină, gata să accepte imediat și totul judecata mântuitoare a domnului Curcă. Doamna din colț părea că se lasă greu și că ar avea de făcut oarecari rezerve. Nu după mult timp se stabili un început de acord sufletesc, cu care ocazie discuția reîncepu, în tremantă;

— Dragă, nu-ți aduci aminte că nici Eminescu n'a fost premiant în școală?

— Ba a dus-o greu de tot, săracul!.. Dar ce zici de Conta ?!..

— Pasteur a rămas corigent tocmai la obiectul care mai târziu i-a dat celebritatea; la chimie, dragă, închipuieste-ți!..

— La chimie, Pasteur?

— Da dragă, la chimie!..

— Mă scuzați; dar parcă numaiăștia au căzut? A căzut el unul după mahalaua noastră de credeai că o să scoată profesorii din rădăcini..

— Da?

— Da, cuconișă..

— Tot la liceu?

— Nu, la școala de brigadieri silvici. Il cheamă Năsturică B. Chiriță.. Putere de băiet, cucoană!.. Când îl trimitea tată-său la tăiat de lemne, știa că-i duduie soba..

— Ce mai calea-valea; când este vorba de examen, află și tu că Bismark a căzut de două ori..

— De două ori ?!..

— Da dragă, de două ori!..

Domnul Curcă simțea că aici trebuia să intervină neapărat cu o explicație;

— Să mă scuzați, dar eu nu admit să fie copilul nici prea deștept, că-l iea lumea la ochi, dar nici un păcătos ca ăla de a căzut de nouă ori!.. De asemenea elemente trebuiesc feriți copiii!.. Aștia sunt neam prost, cucoană!..

— Săracul Bismark!

— De nouă ori, dragă!.. Ei, mai necăjește-te dacă îți mai dă mână!

— Ce să mă mai necăjesc, nu mai mă necăjesc de loc.. Puiule, unde ești, Puiule ?.. Vino cu mama în compartiment, că ai și tu loc.. Și lasă cu mama, nu te mai prăpădi cu firea pentru scârba aia de școală!.. Toate sunt dela ursitoare, mămicule!.. A căzut el Bismark de nouă ori, și noi o să ne omorâm că ai căzut și tu odată!

— Ce gară o fi aci, Gogule?

— Drăgășani, fetișo!.. Asta este gara cu vinul ăl bun..

— Și cu gogoși calde, Gogule?

— Auleu, am ajuns acasă!.. Uite pe tat-tău, Puiule. Costache, suntem aici; trimite un hamal să ia geamantanele.. Și treci de

sprijinește pe Bismărcelel mamei, să nu se împiedice și să-și julească năsulul.. La revedere, dragă.. Călătorie bună și să-l trimiți pe Ionel al tău să vină la Drăgășani, să se mai joace cu Puiu.. Că sunt obosiți și împuiați de-atâta carte și mai au și ei nevoie de distracții.. Bismărceii mamei, bismărcei...

PAUL CONSTANT.

V A L S T R I S T N r . 2

*Ti-aduci aminte față finlandeză
Amurgul de pe țărmul tău din Nord ?
Creșteau tăceri din umedul fiord
Și pasări mari zburau în paranteză.*

*Mesteacănul suia în flacări pure
Spre cerul liniștitei inserări;
Veneau sonore glasuri de secure
Și pânze albe fluturau pe zări.*

*Apoi, târziu, când luna din fiord
S'a ridicat pe cer și s'a aprins,
Din toată țara ta un cântec stins
Mi-a 'ntins încet regescul lui acord.*

*În ritm prelung de vals îndurerat
M'a strâns mai mult și mai senin de tine;
Parcă dansau cochetele coline
Și fredona mestecănul brumat.*

*Sybelius își tremura răscoala
Pe coardele amurgului finez
Și'n șiruri lungi și reci de do diez
Dansa în aer toată Kalevala.*

*Ti-aduci aminte mâna care-a strâns
Pe umeri leneși șalul tău căzut —
Și ochii verzi ca valul desfăcut —
Și valsul trist în care-am stat și-am plâns ?...*

VINTILĂ HORIA

O! DE AȘ FI ȘTIUT...

(Fragment)

— HÉGESIPPE MOREAU —

O! de aș fi știut că pe de-asupra ta,
Când glasul meu nerod cu lecții te 'ndopă
Al morții negru sol plutea ascuns, tăcut,
Că febra te pândea și că pe la poartă,
Pe unde jucai, azi vei trece moartă...

O! de aș fi știut!

Copil, ai fi trăit ca 'n visuri de poet;
Sub fiecare pas eu ți-aș fi pus frunzet;
Sburdalnicul tău răs oricând ar fi zbutnit;
Pe scurtă viața ta aș fi 'ncercat să 'ntind
Atâtea bucurii... de le privea cu jind

Și cel mai fericit!

De școlile, în cari copilu-i ofilit,
Hoinari și fără griji cu drag am fi fugit;
Crângul l-aș fi golit în paner, la tine,
Că-i plin de cânt, parfum și-i gata de-a iubi;
Și eu ți-aș fi dat flori, cât nu văd într'o zi
Bietele albine!

Și-apoi, când Moș Crăciun, de viață gârbovit,
Cu jucării pe braț sosește 'ntroienit,
Cu maimușoi, păpuși, în noapte 'ntârziat,
Cadou peste cadou îngrămădind hilar,
Te-aș fi asemănat cu-o principesă chiar
In splendidu-i palat.

Dar nu știam... și, sec, într'una îți vorbeam:
Un mândru viitor, zorit îți pregăteam,
Când, din senin, văzui, înlăcrămat și mut,
Cum cartea jos scăpau mânuțele 'ngerești;
De-atunci nu mai m'auzi, de-atunci nu mai trăiești...
O! de aș fi știut!

Trad. de D. I. SÂRBU

POEME DIN GEORG TRAKL

Amurg Religios

Tăcerea 'ntâlnește 'n dunga pădurii
O neagră fiară;
Pe deal încetează vântul de seară.

Mușește și plânsetul mierlei,
Iar flautul dulce al toamnei
Flueră 'n trestii.

Vezi pe nourul negru
Călătorind beat ca de opiu,
Notatic duhovnic,

Cerul cu stele.
Sună întruna glasul de argint al Surorilor
Prin noaptea sfântă.

Înserare BCU Cluj / Central University Library Cluj

Când pace sună clopotul de sară,
Privesc vrăjit cum pasările trec
Convoiu prelung de pelerini ce plec,
Pierind în depărtări de toamnă clară.

Visez, printre grădini de-amurg umbrite,
Pribeag, zile mai limpezi pentru ele,
Când peste nouri pleacă ușurele,
Nu simt cum trec a ceasului clipite.

Un suflu de sfârșire mă 'nfioară
Când mierla plânge 'n cânguri desfrunzite,
Reflexe de viu roșu 'n aer sboară.

Ca niște firave făpturi, menite
În beznă rece fântâni să piară,
Așa sclipesc de ger stele 'nlemnite.

Trad. RADU D. MOLDOVANU

C R O N I C I

IDEI; OAMENI, FAPTE

O enigmă și un miracol istoric: Poporul Român

Într-o carte cu acest titlu elegant și sugestiv (*Une énigme et un miracle historique: le peuple roumain*, București, 1937), împrumutat unei acțiuni a lucrării învățatului francez Ferd. Lot, *Les invasions barbares*, profesorul G. I. Brătianu, cel mai remarcabil reprezentant al actualei generații de istorici români, reia în discuție vechea și atât de mult desbătută chestiune a începuturilor poporului român. Precum se știe, pentru noi această problemă e de importanță capitală, fiind punctul arhimedic al întregii noastre istoriografii. Insemnătatea ei e cu atât mai mare, cu cât are și o latură națională și politică, în care s'a căutat rațiunea sau lipsa de rațiune istorică a existenței noastre pe aceste meleaguri. Discuțiile datează de peste un veac și jumătate și se învârt mereu în jurul aceleiași penibile și aproape insolubile întrebări: poporul român este el continuatorul direct și neclintit al romanității Daciei traiane, sau a venit aci mai târziu din altă parte? — Termenii problemei au rămas multe vreme aceiași, și azi sunt neschimbați pentru unii cercetători, iar perspectivele unei soluții obiective păreau adesea foarte puțin promițătoare. Cauza confuziei de păreri și teorii e, pe lângă insuficiența documentării într-o chestiune complicată dintr-o epocă obscură ca cea a năvălirilor barbare, și amestecul intereselor politice și al preocupărilor streine de adevăr. La acestea se adaugă formalismul și rigiditatea aproape scolastică a multor savanți, la cari sensul pentru realitățile vieții istorice se înecă în prea multă erudiție de bibliotecă. Deci față de insuficiența informației — care rămânea aproape aceeași, sporirea cercetărilor aducând cu sine noi dificultăți și prea puțină lumină, — cercetătorii trebuiau să ia o atitudine întrucâtva diferită, dând în considerațiile lor locul cuvenit bunului simț și realităților umane.

În acest spirit pune problema d. G. I. Brătianu. Începutul cărții care îl formează analiza argumentelor lui Ferd. Lot, care susține — după alții și fără nici o preocupare politică — evacuarea totală de către împăratul Aurelian a Daciei traiane, provincie foarte puțin romanizată, apoi, romanitatea a fost aici, mai ales în Ardeal, cu desăvârșire distrusă, iar poporul român s'a format numai în sudul Dunării, explicându-se astfel și elementele străvechi ale limbii române (ca: *abur, barză, brad, copil, moș, viezure*, etc.) cari se află și în limba albaneză, precum și presupunerea, de altfel neîntemeiată, că biserica românească din Muntenia și Moldova ar fi stat la începutul organizării, în legătură de dependență față de arhiepiscopia bulgărească din Orhida.

Cu abituală-i finețe de spirit, prof. Brătianu deschide discuția problemei printr-o analiză și o confruntare a opiniilor formate la

vecinii noștri cu privire la originile românești. În concepția Ungurilor, azi ca întotdeauna, ideea că românii ar fi o populație de baștină în țara care o locuiesc trece drept o absurditate peremptorie. Locurile de formare a acestui popor ar trebui căutate în sudul Dunării sau în nordul Mării Negre, ori mai la răsărit. Dar din această din urmă parte, un oarecare J. Bromberg, basarabean de origine (probabil evreu), ne asigură că e o imposibilitate formarea sau originea Românilor în regiunile Nistrului. Deasemenea Bulgarii la rândul lor, demonstrează cu belșug de argumente că între Dunăre și Marea Egee e zadarnic a se căuta leagănul românismului, care, dacă nu e în Transilvania, ar putea fi, după ei, în apusul Peninsulei Balcanice. Aici însă erau așezările triburilor jugoslave, cu cari o conviețuire a Românilor în epoca de formare e cu neputință din orice punct de vedere.

Din această scurtă confruntare se vede în ce măsură preocuparea de adevăr e subordonată intereselor teritoriale ale respectivilor vecini, și cum admițând prin abstracție ca juste părerile fiecăruia, ar rezulta că poporul român, fără patrie proprie, trebuie să fie un fel de generație spontanee. Deci din alătea teorii ce se bat cap în cap e inutil a încerca o spicuire, oricât ar fi de abilă, de argumente pentru a înlocui lipsa de atât de penibilă a documentelor istorice. Singură examinarea atentă a știrilor existente, în perspectiva realităților vieții omenеști, poate aduce oarecare lumină. În ce privește *originile poporului român, și evacuarea Daciei*, prof. Brățianu constată: o colonizare intensă și timpurie a acestei provincii și persistarea și după retragerea oficialității, a unei populații romanice, lucru verificat științificește și acceptat de numeroși savanți streini, și pentru Banat chiar din partea Ungurilor. Cazuri asemănătoare de rămânere pe mai departe a populației de jos, se citează de ex. în Noricum (Austria de azi), Britania sau Alsacia, unde barbarii germani n'au exterminat pe Romanii aflați aici. Retragerea armatei și a administrației din provinciile pierdute nu însemna o cenzură definitivă a vieții romane. Acelaș e desigur și cazul Daciei.

Un fenomen observat în ultima vreme și accentuat cu multă convingere de autor e o legătură strânsă, continuă, organică între viața de pe cele două maluri ale Dunării de jos, cari n'au format dealfel nici odată două lumi complet izolate. Treceți de populații în masă de pe un mal pe altul se cunosc din vechime. Odată, sub Augustus, 50000, sub Vespasian 100000 de Geți au fost trecuți în dreapta fluviului. Legături etnice și culturale — și desigur lingvistice — au existat în epoca năvălirilor ca și mai târziu. Admițând această comunitate de viață, problema întreagă va fi simplificată și apropiată de o soluție justă.

E importantă deasemenea constatarea că romanizarea a fost în Dacia, ca și în alte provincii, un fenomen *linguistic* și nu unul etnic, adică nu într'atăta un amestec de sânge și o prefacere a rasei, cât o desnaționalizare prin limbă. Limba latină adoptată de provincialii romani e elementul de legătură și expresia conștiinței

de unitate între diferite populații ale Peninsulei Balcanice supuse stăpânirii Romei. Limba românească, cu cele patru dialecte ale ei (daco—, macedo—, megleno—, și istro-român) s'a format pe o mare întindere de pământ, din culmile Carpaților nordici până la Marea Egee și Adriatică. Faptul că nu poate fi vorba de *limbi*, ci numai de *dialecte* ale aceleiași limbi românești, arată că între diferitele ramuri ale romanității balcanice au fost în vechime legături strânse, fără să fie nevoie ca toată masa de populație vorbitoare românește să fi locuit într'un teritoriu mai restrâns (de ex. în apusul Bulgariei de azi), tot așa pe cum nu e nevoie a admite o situație asemănătoare pentru limba rusească, unitară, puțin diferențiată după regiuni, și totuși răspândită pe o mare întindere de pământ. Limba românească s'a format pe ambele maluri ale Dunării, deopotrivă; unitatea ei e un indiciu de omogeneitatea și coeziunea populației care a vorbit-o în cursul veacurilor.

Un alt element hotărâtor e explicarea ce se dă prezenței în limba română a cuvintelor străvechi și neoaș, românești existente și în limba albaneză. Singura soluție mulțumitoare azi e aceea a unui patrimoniu lingvistic comun al celor două limbi, moștenit din substratul tracic sau traco-illyric, ceea ce nu presupune un contact teritorial nemijlocit al Românilor cu Albanezii în epoca de formare.

Peste numeroasa populație vorbind latina provincială, vine în sec. V—VI invazia Slavilor, cari au pentru limba și poporul român o însemnătate covârșitoare. Ei au rupt unitatea masei romanice din Peninsula Balcanică și au determinat diferențierea dialectelor românești, producând și o oarecare perturbare în comunicația existentă între Romanii cei din stânga și cei din dreapta Dunării. Slavii au modificat mult structura românismului, atât prin influența lor în viața economică și socială, cât și prin prestigiul lor cultural-bisericesc, înlocuind mai ales termenii ce exprimă noțiuni de civilizație superioară, nu numai pastorală, dar agricolă și orașenească.

Centrul de gravitate al poporului român a fost Transilvania, Dacia romană de odinioară, care e și leagănul lui istoric, și de unde s'a răspândit, spre sfârșitul epocii de formare, în răsăritul și sudul Carpaților. În toate ținuturile poporul român a avut o condiție de viață inferioară față de elementele alogene: dovadă accepțiunea într-o câțiva pejorativă a însuși numelui de *Romanus*, *rumân*, care încă dela sfârșitul imperiului Romei a ajuns să însemne om de jos, fixat de pământul ce lucrează. Acesta a fost în genere raportul dintre Români și popoarele cuceritoare cari au stăpânit pe aceste meleaguri și cari sunt cenoscute în izvoarele istorice ale vremurilor, în timp ce populația aborigenă, aservită, era trecută sub tăcere, în cursul câtorva sute de ani, de către scriitorii de istorii și cronici, atenți la fapte eclatante de arme și la întreprinderi războinice, nu la munca liniștită și discretă a poporului de jos. Acest popor de jos e ignorat sistematic de izvoarele contemporane până în momentul când începe și el a se ridica la nivelul de organizare al triburilor stăpânitoare, — în Balcani prin sec. X, în România de azi pe la anul 1200, croindu-și o cale și o istorie proprie, prin cu-

noscutele peripeții dramatice și frământări adânci, între atâtea invazii și imperialisme cutropitoare. De atunci istoria Românilor nu mai e o enigmă: ea rămâne — spune prof. Brătianu — un miracol, sau mai bine zis o serie de miracole, dintre cari realizarea unității naționale în sec. XIX și XX nu e desigur cel mai mic.

Prin această elegantă carte de sinteză, merită să pună la punct atâtea chestiuni obscure și să risipească în bună parte o mulțime de nedumeriri mai ales peste hotare, și scrisă cu mult elan și căldură într'un spirit de obiectivitate științifică vrednic de marii săi maestri dela Sorbona, prof. G. I. Brătianu aduce un frumos omagiu adevărului istoric, iar cauzei românești un serviciu de mai mare valoare decât o poate face o propagandă oricât de măestrită.

Dacă din grămada de teorii și doctrină savante — istorice și filologice —, am căuta a desprinde o icoană concretă a începuturilor vieții românești, prima constatare e că aceste începuturi nu pot fi întrevăzute decât prin lumina realităților de azi. Numai printr'o introspecțiune în structura noastră etnică putem înțelege înfățișarea acestui neam în acea lungă perioadă întunecată, de formațiune, când nici o cronică și nici un document n'au cuvinte pentru el. Vreme de 800 de ani o tăcere de mormânt planează peste un popor ai cărui strămoși erau celebri din antichitatea îndepărtată, și ai cărui descendenți vor avea să joace un rol civilizator la Dunărea de jos.

O examinare cât de sumară a împrejurărilor istorice dela sfârșitul imperiului roman poate da un criteriu pentru înțelegerea configurației de viață a înaintașilor noștri. Stăpânirea Romei se întindea din Britania până la golful Persic, imprimând peste tot forme înalte de viață și de organizare rămase până azi proverbiale. Dar nu în toate provinciile sigiliul Romei a fost durabil. În Răsărit el a fost trecător, izbîndu-se de superioritatea elenismului, și n'a ținut nici cât stăpânirea efectivă a Cesarilor. În regiunile de apus și mijloc ale Europei (Spania, Franța, Italia, Basinul Dunării) romanismul a înfruntat veacurile și a supraviețuit furtunilor, căci prinsese rădăcini adânci în structura lăuntrică a popoarelor (Iberi, Celți, Italici, Tracillyri), transformându-le limba și moravurile. Peste tot forța romană de organizare și coeziunea politică a popoarelor a durat însă numai cât a existat puterea centrală, dominatoarea a Cesarilor și a legiunilor. După dispariția acestora, populațiile romanizate au rămas lipsite de o energie magnetică și de o conștiința politică; erau o mare masă incoherentă politicește, care a fost supusă cu ușurință de năvălitorii germanici (Vizigoți în Spania, Franci în Franța, Ostrogoți și Longobarzi în Italia), cari sunt organizatorii de state și începătorii Evului mediu. La noi în valea Dunării de jos, desigur împrejurările de viață de atunci n'au fost mult diferite, cât că populația romană de aici era poate inferioară culturalicește celei din Galia (Franța) sau Italia. Romanii provinciali dela Dunăre trebuie să fi fost și mai lipsiți de coeziunea politică, păstrând totuși conștiința unității lor exprimată prin limba și numele lor general de Român. Temelia acestor Romani o formau — cum accentua stă-

ruitor Vasile Pârvan — populațiile traco-getice latinizate, ce-și urmau cursul străvechiu al vieții rurale, păstorești și agricole, lipsită de diferențierile unei civilizații rafinate. Roma nu le-a dat decât limba sa și la sfârșit credința creștină, fără a le altera așezămintele vieții patriarhale. Dar odată cu ruinarea treptată și prăbușirea iremediabilă a forței romane, aceste populații au rămas fără de scutul ei puternic în bătaia furtunilor seculare. Dacă ele au avut tenacitatea de-a-și păstra ființa și de a rezista mai mult de un mileniu talazurilor barbare, n'au avut totuși suficientă energie — pe care nu le-o îngăduiau poate nici împrejurările istorice — de a se ridica peste niște forme mărunte, inferioare de viață la o conștiință politică ce să continue în proporții mai mici realizările mari ale Romei. Străromâni au trăit o viață exclusiv rurală, țărănească, — adaptându-se mai târziu, pe încetul, formelor mai înalte ale civilizației europene. Acestei împrejurări, ca și temperamentului lor blajin, se datorește faptul că, deși foarte numeroși, au trăit neobservați atâtea secole, supuși, pașnici, ducându-și existența în liniștea munților și păstrând în stare latentă un tezaur de frumuseți sufletești și de însușiri înalte.

Evident, amănuntele acestei vieți nu pot fi pătrunse, cum nu poate fi despicată bezna ce învălue Evul mediu românesc. Se poate totuși afirma și se admite în deobște, din indicii directe sau din realități ulterioare, că masa românească, în momentul cristalizării limbii și naționalității ei, a fost pătrunsă până în adâncul ființei de elemente eterogene, între cari cel slav va fi hotărâtor pentru destinele ei de mai târziu. O conviețuire sau chiar o dominare a Slavilor peste români e mai mult decât probabilă. Condiția acestora din urmă, cum s'a amintit, era aceea a unui popor supus, inferior; dovadă accepțiunea cuvântului *rumân*. Aportul slav trebuie să fi fost considerabil în viața economică, socială, sufletească a Românilor, precum arată limba; Slavii au participat în largă măsură la făurirea rasei și sufletului românesc; ei trebuie să fi avut în ținuturile românești, alături de alte elemente alogene (Pecenegi, Cumani și ponte Germani), un rol conducător și organizator, și sunt întemeetorii de state. După o conviețuire seculară și o fuziune completă cu aceste neamuri — proces care n'a trecut fără nici o urmă —, Români apar în zorii Istoriei lor în forme de organizare slave sau de alt fel. Nume ca Seneslav, Litovoi, Tihomir, Basarab, Bogdan, Dragoș, etc. și așezămintele politice ai cultural-bisericești de atunci, o dovedesc cu prisosință.

În epoca de formare, Români au fost întrepătrunși și dominați de marea masă de Slavi ce-i înconjura și pe care o fatalitate cruntă o Istoriei îi trimisese în calea sa pentru a-i înrăuri adânc firea și a-i schimba destinele vieții romane. Petru noi și pământul nostru, Slavii trebuie să fi însemnat mai mult decât neamurile germanice pentru poporul francez sau pentru cel italian. Ei formează o parte integrantă a ființei noastre etnice, din primele momente ale cristalizării românismului. Precum în epoca de formare ne-au influențat în mod substanțial, tot așa ne-au dominat apoi culturali-

cește veacuri dearândul, în religie și literatură, impunându-ne limba oficială și bisericească, rituri și forme slavone, cari firește că n'au fost în avantajul latinătății noastre, ci spre paguba ei.

Poporul român înfățișează o pildă unică de fuziune a latinătății cu slavonismul, la care se adaugă elenismul cultural și religios, iar evoluția istorică a culturii românești trebuie privită ca un efort gigantic de emancipare din cătușele ruginite ale formelor slave, de afirmare a limbii și a latinătății noastre prin înlăturarea străinismului slavon și bizantin și prin realizarea — înceată și timidă la început — dar apoi energică și ireversibilă, a marilor însușiri ancestrale românești.

ION I. RUSSU

Expoziția de pictură a d-nei Fuchs-Zottoviceanu. — Cluj. Sala de sticlă a Prefecturii.

Secolul al XX-le a definit picturii un sens nou, acela al unei intelectualizări, a unei introduceri de elemente cu semnificație literară. Dacă subiectul nu poate varia fiind limitat între granițele datelor posibile cunoașterii omenești, interpretarea acestuia a lăsat porțiță deschisă tuturor aspirațiilor noi. Partea dificilă și aceea care trădează deficiențele structurale, este în acomodarea semnificațiilor intelectuale la schema decorativă a picturii. Pentru că, în afară de orice pretențiune de abstractizare, pictura care nu-și relevă obiectul în cadrele posibil înțeleșurilor curente, și exclude becerativul frumos material, se plasează dincolo de posibilitățile genului. De aceea în pictura secolului nostru este atât maladiiv intelectual, atâta „*malaise*”, „*spleen*” sau „*Sehnsucht*”. Acest sentiment încorporat formei plastice nu este decât o isbucnire deviată a tuturor opresiunilor spirituale cauzate de tehnică în detrimentul sufletului etern romantic.

Expoziția d-nei Fuchs-Zottoviceanu, pe lângă un sentiment ciudat de oboseală și silnicie (uneori chiar formală) aduce cu sine și tot acest cortegiu de neoromantism exprimat prin elemente materiale de natură minoră. Se simte ca leit-motiv în pictura acestei doamne un fel de izolare și de sbucium cauzat de factori externi, astfel că, pictura sa primește caracterul de confesiune. Și tocmai acesta este specificul picturii secolului nostru, ea nu se străduiește să convingă cu elemente general valabile, ci doar cu date pur particulare, cu un personalism exagetat al fiecărui individ artist.

În acest fel văzută, expoziția d-nei Fuchs-Zottoviceanu desigur că și-a împărșit vizitatorii în două grupe distincte, și diametral opuse. Una va fi văzut în loc de culoare, murdărie și pete fără un rost plastic, alta a înțeleș întocmai defectele primei grupe calitățile pe care le va fi apărat cu îndârjire.

Pictura d-nei Fuchs-Zottoviceanu, grefată pe un desen plin de sensibilitate și subtilități liniare, nu are țelul de-a da un cromatism de nuanțe care să placă neapărat ochiului. Se pare uneori că este chiar în intenția artistei de-a nu face nici o concesie de culoare conveniențelor de paletă bogată și veselă. Se complace într'o gamă restrânsă și de-o tonalitate extrem de puțin variată. Și tocmai prin

lipsa preocupărilor de ton, forma plastică propriu zisă, adică reprezentarea masei în planul bidimensional al tabloului, suferă. În unele lucrări parcă ai vedea decupaje și picto-montaje. Pete de culoare suprapuse în mod artificial (nu însă arbitrar), dau o varietate de mozaic monocron și sobru.

Cu tot paradoxul ce s'ar părea că apare ca evident, pictura d-nei Fuchs-Zottoviceanu, care rămâne ca o pictură de confesiune deci de sentiment, aduce cu ea multă inteligență. Și din acest amestec de sentiment supus rațiunii, pictura acestei expoziții îți dă o curioasă reconfortare de navigator într'o atmosferă plină de tandrețe și neguri în care însă, o busolă bine pusă la punct te ghidează spre destinații precise.

Expoziția de pictură: Al. Tohăneanu — Cluj — Sala de sticlă a Prefecturii.

S'ar putea vorbi despre pictura profesorilor de desen ca despre o pictură aparte. Și nu pentru a-i acorda un sens peiorativ, ci, doar pentru motivul că lumea plastică a profesorului de desen este de-o curioasă și aparte configurație.

Într'o fugară schițare s'ar putea vorbi, mai întâiu, despre o tematică cu caracter strict limitat. Subiecte care au sens și semnificație, istorică, socială sau sentimentală. Nu se găsesc decât rar compoziții cu caracterul gratuit. Deci, pragmatismul compozițional al profesorului pictor.

Un al doilea caracter distinct este acela al mijloacelor de exprimare. Orice profesor pictor este un artist serios. Lucrează curat, c'o economie a pastei, a desenului și chiar a inspirației. Fără exagerări declamatorii sau pedante, fără însinuări cromatice sau libertinagii este un pictor de-o corectitudine cu totul didactică.

Dacă s'ar încerca înscrierea acestora în vreo școală oarecare, s'ar putea găsi pentru ei, o ramură care coboară direct din academism. Ar fi un neoacademism care ține seama însă de personalitatea artistului în sensul că nu-i impune o coborîre și-o nivelare a tuturor resurselor de care dispune.

Di Al. Tohăneanu ne-a dat satisfacția unei expoziții în care în lucrările de dată mai recentă, unitatea punctului de vedere arătat mai sus apare ca evidentă. Alături de lucrări de-o valoare egală, probabil școli mai vechi în care școala se lupta cu tendințele de independență ale artistului, ne-a adus câteva portrete de-o înțelegere subtilă a psihologiei și-o încadrare corectă a acestora în formele plastice.

În privința sensibilității plastice a d-lui Al. Tohăneanu s'ar putea spune, că dacă pictorul ar încerca să rupă uneori stânsoarea rigidă a dogmatismului său, ea i-ar aduce satisfacții nebanuite. Am găsit într'o acuarelă care înfățișa un peisaj din Balcic, o putere de-a subtiliza colorile până la nuanțări fine și pline de lumină și aer. Ar fi acesta un punct de vedere către care d-l Al. Tohăneanu ar

găsi resurse bogate, care, transpuse și generalizate i-ar da ocazia să varieze problemele cromatice ce și le pune.

Desenele d-lui Al. Tohăneanu nu aduc tototdeauna o siguranță care n'ar mai putea primi rețușări. Și tocmai în această căutare stă ascunsă o latură încă neutilizată de artist. Ar fi lumea aceea a ac-tului de artă gratuit, care, clădit pe un fundament atât de serios de care dispune d-l Al. Tohăneanu, ar deschide largi perspective artistului.

V. BENEȘ

CĂRȚI

Ștefan Baci, *Micul Dor*; *Aurel Marin*, *Versuri*; *Ion Pillat*, *Din Poezia germană (tălmăciri)*; *Ion Pillat*, *Poezii din Baudelaire*; *Al. T. Stamatiad*, *Pagini din Oscar Wilde*.

Poetul Ștefan Baci, deși face parte din generația cea mai tânără, are o activitate literară despre care trebuie să ținem seama. *Micul Dor*, ultima sa cărțuie de versuri apărută în Octom-vrie 1937, s'a tipărit numai într'o sută de exemplare numerotate, nici un exemplar nefiind pus în comerț. Poetul a trimis prietenilor, cunoscuților și unui număr de cititori, pe care i-a socotit probabil mai înclinați pentru poezie, câte un exemplar din cartea sa de ver-suri. Volumașul acesta tipărit la Brașov cuprinde opt poeme care, după cum spune o notă finală, au fost scrise între Decembrie 1936 și Mai 1937. Prin îngrijirea tiparului și prin raritatea cărții destinată numai pentru un număr restrâns de cititori, cartea nevândându-se în librării, tânărul poet a urmărit să arate inutilitatea poeziei sale pentru vulg. Este o căutare a distincției prin izolare și o încredere în cei puțini „aleși dintre cei chemați” să citească? E cu puțință! Cred că acest *gest artistic* horafian implică într'adevăr, dictonul *odi profanum vulgus* pentrucă trimiterea volumului aceluia care au ins-pirat încredere poetului ca gustul lor cunoscut ori... presumtiv are acest sens. Dar mai este aici și conștiința țintei și limitelor ar-tei sale, care ne bucură, mai ales când citirea noilor poeme ale lui Ștefan Baci ne întărește în convingerea că talentul său real e-voluiază, diferențiindu-se.

Cele opt poeme din *Micul Dor* sunt toate erotice. Dealtfel și'n celelalte două volume anterioare, *Poemele poetului tânăr*, și *Cân-tece de dragoste*, nota dominantă a liricei sale era tot erotică. Așa dar Ștefan Baci este un liric erotic și poezia lui de dragoste a crescut până acum. Astăzi ea aduce simțire mai intensă, o notă mai amplă de cântec care izvorăște din tristeți și bucurii, din iz-bânzi și înfrângeri, așa cum se și cuvine unui tânăr care se înfrup-tă din experiența atât de bogată în nuanța vieții. Aici trebuie să fie căutată și cauza evoluției liricei poetului nostru și mărturisim că, siguri pe talentul său poetic, o așteptam să vină, cum rezultă din cele ce spuneam în comentarea penultimului său volum (v. „Pa-gini Literare”, an. III Nr. 12, pp. 572).

Imboldul creației este conștient în sufletul poetului și el apare ca o trebuință de împărtășire ce-și află potolirea 'n expresia artei. O spune el însuși, frumos, simplu și cald în ultima poemă, cu tălcul acesta :

Și dacă 'n calme seri de poezie tu mi-ai fost
Neliniștea cea mare, troița ce-odihnește,
E pentrucă în altfel, poate, n'are rost
Destinul meu amar, pe care-l simt cum crește.

Tu iartă-mă dacă din tine vers am făurit,
E Meșterul Manole ca 'ntr'o grotă 'n mine,
Și nu-mi dă pace până n'am clădit
Făptura cea mai scumpă 'n cărămizi de rime (Ars Poetica)

În versurile din volumele anterioare erotica lui Ștefan Baciu avea ceva convențional ceva ireal, fiind, se pare, legată de fantazia bogată inerentă unui bovarism de adolescent, care-și găsește prilejuri de poezie în atâtea zâne fermecătoare și intangibile... toate.

Astăzi poemele de dragoste ale lui Ștefan Baciu sunt un cântec — sunt *lieder* adevărate — și toate inspirate de o muză: din toate răsare aceiași fluturare emotivă sub diferitele ei forme: durere, întristare, bucurie, reproș, dorință, regret, nostalgie, înstrăinare. Din toată făptura poetului iradiază aceeași simțire, unitară, absolută, dominantă: dragostea pentru o ființă, cu toată gama ei cromatică și cu o melodie ce scade într'o tonalitate aproape deprimantă. Poetul își adoră și versurile ce-i sunt închinete acestei dragoste; în cântarea ei se brăzfrânge sufletul și povestea întregii sale iubiri.

Cuvintele mele ți le scriu, ți le dau :
Elitre moi, suflate lin din palmă,
Primește-le căci toate-și au
Povestea lor strălimpede și calmă.

Și ritmul poemelor e vehiculul ce îndepărtează sufletul de clipa actuală, furând cu el întreaga poezie a melancoliei :

În versul care trece 'n vieața mea
Ca o trăsură pe aleele pudrate.

E admirabil spus!

Poetul e trist de sbuciumul dorințelor:
Sunt trist și scriu cu lacrimă pe geană.

Sau e stăpânit de amintirea iubitei, pe care știe s'o evoce atât de impresionant :

Miresma ta ca și a unei flori în suflet a rămas
Tu, care ai tăcut adeseori alătura de mine...
...Și roua ta în mine veșnic se ridică și grăește
Așa cum apele se urcă 'ntr'o fântână,
Iar luminoasa-ți umbră 'n mine crește,
Cum se înalță o garoață din țărână. (din *Strofe, în amintire*)

Iată și reproșurile și înstrăinarea :

Noi niciodată par'că n'am fost de tot aproape
Și 'n seara asta suntem alături: doi străini.
E chipul tău o umbră lipită de pleoape
Cu transparențe fine de ape și de crini,

Să vii ca o lumină în noaptea de tristețe
Și ca o lampă clară în mine să te stingi,
Sau să pășești cu pasul țăsnind de tinerețe
Și 'n suflet ca o ploaie de foc să te prelingi.

Tu m'ai lăsat cu vocea bolnavă de amintire
Și cu durerea 'n vine umblând ca și un șarpe,
Mi-ai pus în vorbe țipăt, și lacrimi în privire,
Poemul nu se 'ncheagă azi nici pe zece harpe. (din Noi niciodată par'că...)

Cele mai frumoase versuri din *Micul Dor* al poetului nostru sunt acelea în care dânsul își muștră iubita că n'a răspuns dragostei lui și i-a rămas străină. Astfel socotim că *Palinodie*, *Durerea mea din urmă* și *Sonet* sunt cele mai prețioase poeme din culegerea de față. Poetul cântă în ele identificarea eului său întreg cu iubirea, înstrăinarea neștiutoare a iubitei care-l face să se simtă îndepărtat de sentimentele de altă dată:

Tu mi-ai fost unda feciorenică de bucurie
Ce-mi inunda făptura bolnavă de soare,
Ai fost, prin vreme, fântâna mea cu apă vie,
Din care am sorbit mereu răcoare.

Ți-am fost aproape, așa cum buzele își sânt
Și totuși tu mereu mi-ai fost departe,
Așa cum uliul nu-i aproape de pământ

Nimic și totuși totul astăzi ne desparte. (*Palinodie*)

Se pare că și iubirea și cântecul sunt pentru poet deopotrivă de gratuite pentru că sunt identice parcă. Și dacă în *Micul Dor* dragostea apare ca un sentiment *unitar* și individualizat prin faptul că e inspirat — se pare — de o sursă unică, spre deosebire de acel din *Poeme de dragoste*, felul în care poetul își cântă dragostea pare a arăta un fapt curios la prima vedere: ele cântă mai mult *iubirea* iubitei decât *iubirea* însași, ceea ce de altfel e notă generală a *eroticeii* de mare anvergură în literatura de pretutindeni, mai ales la poezii „pesimiști”. Cel puțin — dacă într'adevăr poemul transpune o stare psihologică reală ceea ce ar interesa mai mult pe biograf și pe istoric literar decât pe critic — așa rezultă din frumoasele versuri următoare:

Durerea mea din urmă, tristețea mea dintâi
Nu știi că pentru tine am înălțat cântarea,
Ași vrea să plec din mine și totuși să rămâi
Cum dintr'un golf se duce și iarăși vine marea.

Să te aud cum umbli și să te văd cum taci,
Să simt cum treci cu seara ce azi mai iute vine
Și părul tău de aur în soare să-l prefaci
Cuvântul meu. mă lasă, să-l urc până la tine.

E unica-mi dorință, singura rugămintă.
Adu-ți acum' aminte când ne plimbam pribegi;
Poetul o să fie. de astăzi, mai cuminte,
Tu o să-l vezi cum geme și n'o să-l înjelegi. etc (din a IV poemă: *Durerea mea din urmă*)

Oricum, ceea ce ne interesează înainte de toate aici este *frumusețea* cântecului și muzicalitatea interioară care o exprimă versurile acestea, deși în versurile subliniate din citatul precedent se simte, ca

și 'n alte puține locuri încă, stângăcia expresiei din volumele anterioare. Și totuși câtă deosebire de acolo și până aici: e un drum de maturizare artistică îmbucurător. Expresia este acum aleasă și împodobită în straiul ei sărbătoresc cel mai nimerit. Simțirea și trăirile sufletului poetic sunt de-o autentică spontaneitate, vibrând a vieață reală, fără nimic artificios și silit. Se sbuciumă în versurile acestea patima unui suflet și gândirea lui, înfiorate de viitor și pășind peste resemnare spre calea plângerii îndurerate. Astfel, în acest minunat *Sonet*:

Tu nu auzi în mine cum s'adună
Amaru 'ngrămădit de vocea-ți clară
Sunt singur ca un pisc înzăpezit în vară,
Și inima ca o talangă 'n mine sună.

Tu, rana mea eternă și adâncă,
Pe care niciodată n'o s'o mai închid,
Tu care-mi ești transcendentalul lied
Ce-l sue 'n cer privighetoarea de pe stâncă.

În albe nopți eu pentru tine-am ticluit
O strofă tot mai plină, mai sonoră,
Și 'n cântec tot ce-am plâns și am iubit.

Tu nici odată nu te-ai regăsit în poezie,
Și n'ai aflat în vers o dusă oră.
Zadarnic tocul astăzi plânge și mai scrie.

Această elegie erotică exprimă sentimentele personale, desigur, dar care primesc, prin felul înfățișării lor artistice, un suflu general-omnesc și prin aceasta, o valoare obiectivă ce dau poeziei lui Ștefan Băciu însemnătatea asupra căreia stăruim aici. Este de remarcant apoi, pentru a sublinia încă o însușire a acestui volumaș de versuri trecerea poetului în făgașul artei clasice. Dacă n'ar aduce cu sine, această evoluție, o adâncire a simțirii, o cristalizare mai limpede a versului și a structurii poemelor, o rafinare melodică, o frazare oarecum a cântecului, deci un rafinament artistic, perfect mlădiat pe substanța lirică a poemelor, lucrul n'ar fi demn de accentuat. Dacă apropiem acest progres al liriceii lui Ștefan Băciu, de unul asemănător în lirica altor două talente poetice ardelenesti — de acel din poeziile lui *Emil Giurgiuca* și *Mihai Beniuc*, am putea să ne întrebăm, având aface cu trei dintre talentele autentice ale poeziei noastre actuale, dacă nu cumva *aici* va renaște poezia sub flamura unui *neoclasicism* îmbucurător? Timpul va hotărî dacă bănuiala noastră e îndreptățită și *atunci* — dacă ar fi să fie altfel — literatura actuală ar găsi în Ardeal un nou izvor de energie, atât de așteptat!

Titlul volumului *Micul Dor* dă un nou înțeles a celor almanahuri de oftări lirice pentru uzul periferiilor, care au găsit, se pare întâiu în Anton Pann, un editor generos, trebuind în urmă să fie lăsate pe mâna negustorilor de versuri proaste. El cată să pună în intenția poetului accentul erotic al versurilor sale și mi se pare un titlu puțin fericit, dacă ne gândim la tirajul restrâns al acestui volum și destinul ce i l-a țintit poetul.

Un alt poet brașovean este Aurel Marin, care se prezintă ci-

titorilor cu al patrulea volum de poezii intitulat *Versuri*, după altele: *Lumini* (1933), *Yodler* (1935) și *Intrarea în pădure* (1956).

Aurel Marin are o inspirație lirică oarecum mai realistă. El e cântărețul muntelui, și al codrului ca izvor de bucurii sportive și de plăceri estetice în același timp. În epoca noastră de metaforism versurile lui Aurel Marin aduc oarecare sobrietate, iar rarele sale preferințe pentru simetrie ritmică adaugă imaginației sale și emoției autentice o undă simpatcă de muzicalitate.

Deși nedesprins încă de definitiv de unele reminiscențe — câteva rime și asprimi cotrușiene printre altele — ori din metafore în felul poeziei lui I. Pillat*) (*Toamnă Târzie*), poetul nostru a evadat către o formă mai amplă și mai bine construită a versului, uneori amintind ritmica poporană, alte dăți dând ecouri din ritmica eminesciană, ca și în volumele anterioare (de ex. *Seară*):

Pale lumini
Ard line peste
Naltele creste,
Vineții pini. (etc.)

Deasemeni, este oarecare preferință și pentru versul clasic, care creere mai multă strădanie, precum și oarecare adâncire emotivă și șlefuire plastică a poeziilor, ceea ce nu exclude o egală exprimare în versuri mai libere, încrustate în versuri muzicale:

Vă chem în singurătatea
Vastei păduri carpatine
Crestele diamantine
Toamna cu pustietatea,
Florile încă rămase
În iarba de veche mătase,
Lungile cărări
Către munți și zări,
Vesele pâraie
Care cad
Sub boltiri de brad,
Luna de văpaie,
Ne vor depărta de omeni, de orașe. etc. (Stăruitor îndemn)

Din cele 32 de poezii ale volumului remarcăm următoarele, cari ni se par mai apropiate de desăvârșire și care, poate, ar indica viitoarei evoluții, pe care i-o dorim poetului, un drum pe care ar trebui să stăruiască mai îndelung, căutând în această unitate variația temelor inspirației și a formelor de exprimare a simțirii sale. *Memento, Cartea, Îndemn, Atât de lungă toamnă, Îmbătrânești și tu, Stăruitor îndemn, Însemnare simplă, Sonetul odihnei.*

Uneori inspirația acestor versuri se poate găsi și în ușoara melancolie exprimată într-o tonalitate minoră și în care emotivitatea îmbracă un înveliș imaginativ transparent ce se vedește în icoanele poetice folosite, alături cântecul ia forma melodioasă a romanței (*Atât de lungă toamnă*), ridicându-se, atunci când simțirea-i pricnuită de iubirea naturii, până la ușoare acorduri de odă și, în sfârșit, descrierea, dublând reflecția meditativă, capătă un mers povese-

*)sau unele formule lirice uzate: toamnă de rugină, frunze pale, peșteri negre, cer de opal, mână pală.

titor parcă, lăsând în drumul ei însemnarea amintirilor sau chipul visurilor anticipate. Preferința pentru forma clasică a poemei se poate ilustra cu cele două catrene endecasilabice din *Carte* și cu endecasilabicele *Sonetului odihnei*.

Aceste constatări ne face să credem că *Versurile* lui Aurel Marin dovedesc posibilitatea unui progres și mai mare. Volumul de față e anticiparea unei nădejdi pe care o așteptăm cu bucurie.

Revista noastră a prezentat în diferite chipuri poezia lui Ion Pillat. Poetul este un colaborator prețios al „Paginilor Literare” și a fost, deasemeni, comentat în cronicile noastre cu fiecare prilej al manifestărilor sale artistice. Cititorii își vor aminti și de traducătorul I. Pillat care redă cu îndemânare poezia străină din diferite limbi.

Astăzi vom încresta câteva însemnări despre traduceri sale din limba germană și din cea franceză.

În volumașul *Din Poezia Germană* ni se înfățișează antologic traduceri din Klopstock, Claudius, Hölyty, Goethe, Schiller, Hölderlin, Platen, Lenau, Hebbel, Meyer, Stefan George, von Hofmansthal, Rilke, Binding și Carossa. Este deci o excursie din începutul epocii moderne a poeziei germane (secolul al XVIII) și până în zilele noastre. E greu să insistăm asupra atâtor poeți și să redăm aici rezultatul comparației cu originalul, ceea ce de altfel ar interesa pe puțini cititori. Ajunge să spunem că poetul Pillat se poate ușor transpune în sufletul înaintașilor săi poeți germani, firește cu diverse adecvări mai intime, datorită *afinității* față de trăirile poetice respective, încât aceste traduceri au în primul rând un rost utilitar, putând înfățișa celor necunoscători ai limbii germane, cu oarecare aproximație, unele aspecte ale poeziei din această literatură. Dar în al doilea loc aceste piese ne apar cu un rezultat al unei strădanii prin care poetul nostru a căutat să se definească, recunoscându-se și diferențiindu-se de talentele și formele de expresie a lor, în diferitele literaturi străine. Ceea ce e o dovadă, aproape unică la noi*), că Ion Pillat e conștient de orizonturile artei sale și doritor de a afla configurația propriei sale manifestări lirice, în comparație cu alte realizări poetice. Astfel dânsul a tradus și din limba engleză, franceză, mi se pare chiar și din cea italiană și spaniolă — cu acelaș scop. — Unele din versurile traduse ar găsi poate și legături mai de-a dreptul cu poezia noastră, fiind ale poezilor germani ce au înrâurit pe scriitorii noștri odinioară, iar altele, ca ale lui *Hans Carossa*, care a fost ca medic și pe frontul român cu prilejul războiului întregirii, scriind una din operele lui însemnate *Rumänisches Tagebuch*** — pot chiar fi inspirate poate cu acest prilej. (de ex. *Bijenie*).

Negreșit că o astfel de culegere nu poate avea pretenția de a da un conspect cât de puțin exact al poeziei germane, întâi pentru că lipsesc chiar din autorii traduși piese fundamentale ce le caracterizează opera și apoi pentru că antologia ar trebui întregită cel puțin cu poeți ca : *Novalis, Brentano, Chamisso, Uhland, Eichendorff*,

*) Vezi și *Portrete lirice* de Ion Pillat.

**) 1924, reeditat în 1934 cu titlul *Tagebuch im Kriege*.

Rückert, Heine, Mörike, Storm, G. Keller, Fontane, Strachwitz, Liencron, Spitteler, Holz, Dehmel, Däubler, Münchhausen, Trakl, Lersch, Werfel ș. a., pentru a nu cita poezii actuali, mai tineri.

Desigur însă că autorul culegerii nici n'a avut intenția aceasta, așa că trebuie să-i fim recunoscători și pentru cât a făcut.

Iată în paralelă, textul german și traducerea poeziei *Reiselied* de Hugo von Hofmannsthal, pentru a se vedea transpunerea românească (titlul *Cântec de ducă*):

Wasser stürzt, uns zu verschlingen,	— Apa cade, să ne 'nghită,
rollt der Fels, uns zu erschlagen,	— Stânca dă să ne strivească,
kommen schon auf starken Schwingen	— Cu aripa falșăită
Vögel her, uns fortzutragen.	— Păsări vor să ne răpească.
Aber unten liegt ein Land	— Jos, sub poalele de munți,
Früchte spiegelnd ohne Ende	— Poame se tot uită 'n lacuri.
in den alterslosen Seen.	— Străvezii de veșnicie.
Marmorstirn und Brunnen rand	— Buze de fântâni și frunți
steigt aus blumigen Gelände,	— Mărmuresc sub flori, de veacuri,
und die heichten Winde wehn.	— Pe când vântul lin adie.

În volumul *Poezii din Baudelaire*, Ion Pillat ne dă „un buchet de patruzeci și cinci bucăți lirice, care cu excepția numai a trei din ele: „La Servant an grand coeur...”, „A une dame crèole” și „La rançon” — nu-și găsiseră încă tălmăcitor. Le oferim — scrie traducătorul — ca un exercițiu de echivalențe poetice, cu credința de a contribui în mod util la soluția unei probleme, care de câțva timp ispitește pe mulți poeți, din cei mai buni, și cu nădejdea de a inteți și la alții inițiative asemănătoare, fericite pentru mlădierea expresiei și îmbogățirea versului românesc”.

Nu vom tăgădui, nici cu acest prilej, talentul de tălmăcitor al poetului Ion Pillat. Vom spune însă că Baudelaire este peste măsură de greu de transpus în limbă străină, dealtfel ca orice poet genial. De aceea traducerile din poezia sa vor rămâne, cum spune însuși Ion Pillat, așa de bine, un exercițiu pentru a găsi echivalențe poetice și un bun prilej de mlădiere a limbii noastre.

Iată ca exemplu vestita poemă *Les Bijoux* una din acele „Pièces Condamnées”, din care vom compara numai câteva fragmente. Strofa:

Latrès chère était nue, et, connaissant mon coeur,
Elle n'avait gardé que ses bijoux sonores,
Dont le riche attirail donnait l'air vainqueur
Qu'ont dans leurs jours heureux les esclaves des Maures, —

Se înfățișează românește astfel, în traducerea lui Ion Pillat:

Prea draga era goală și, cunoscându-mi dorul,
Pe ea lăsase numai brățările să sune;
Părea sub grea podoabă, privind învingătorul,
O sclavă marocană în zilele ei bune.

Și pretențioasă a patra strofă a poemului:

Les yeux fixés sur moi, comme un tigre dompté,
D'un air vague et rêveur elle essayait des poses,
Et la candeur unic à la lubricité
Donnait un charme neuf à ses métamorphoses, —

devine în traducere :

Nepărăsindu-mi ochii, ca tigrul subjugat,
Cu 'n aer vag, în visu-i cerca tot alte poze,
Și gestul de candoare de-un lubric dor legat
Da farmec nou acestor străvechi metamorfoze...

De aceea, va fi întotdeauna mai fericit acela care va putea recurge la original să-l citească și să-l studieze, mai ales când e vorba de un poet, destul de deficil și de plin de nuanțe și surprize, ca Charles Baudelaire.

O altă încercare laudabilă de a transpune în limba noastră poeți străini de mare renume face și de data aceasta colaboratorul nostru, cunoscutul poet, d. Al. T. Stamatiad, despre a cărui volum „Pagini din Oscar Wilde” trebuie să însemnăm aici puține cuvinte. Am citit toate piesele acestui volum care apare acum în a treia ediție, revăzută și mărită pentru a doua oară.

Credem că nu e nevoie să mai spunem ce minunate lucruri se găsesc în poemele și povestirile lui Oscar Wilde, care ar trebui citit mai mult la noi, trecându-se peste o faimă proastă care i-au făcut-o omului, nenorocitului om genial, pretutindeni și la noi, mulți. Opera lui însă este foarte însemnată și plină de bogății artistice vrednice să fie cunoscute. De aceea mai ales fiind dată puțina, prea puțina răspândire a cunoașterii limbii engleze în țara noastră, încercări ca acea a d-lui Stamatiad sunt binevenite. Ni se va îngădui totuși, ca accentuând marea sfortare de transpunere artistică a textului wildean să constatăm că foarte adesea textul românesc al d-lui Stamatiad se îndepărtează de originalul englez, căutând uneori să-l întrecă, ceea ce, oricât ar fi de îmbucurător, într'o privință, este cu desăvârșire neingăduit în alta.

Repet: frumusețea transpunerii d-lui Stamatiad este netăgăduită. Nu însă și *exactitatea*, adeseori. De pildă, poema în proză *Privighetoarea și Trandafirul*. Iată un pasaj dela început din textul original (în traducerea noastră pe cât se poate de fidelă):

— Ea mi-a spus că va dansa cu mine dacă-i aduc trandafiri roșii, se plângea tânărul student, dar în toată grădina mea nu-i nici un trandafir roșu.

Din cuibul ei dintr'un stejăriș (holm oak tree) privighetoarea îl auzi și-l privi printre frunze mirându-se.

— Nici un trandafir roșu în toată grădina mea! Strigă el, și frumoșii ochi i se umplură de lacrimi. Ah, dece nimicuri atârnă fericirea. Am citit tot ce au scris înțelepții, și stăpânesc toate tainele filosofiei, și acum vieța-mi este nenorocită din pricina lipsei unui trandafir roșu.

Iată, înfășșit, un adevărat îndrăgostit, zise privighetoarea. Am cântat despre dânsul în fiecare noapte, deși nu l-am cunoscut: noapte după noapte, am spus stelelor povestea lui și nici nu l-am văzut. Păru-i este 'nchis ca floarea de zambilă și buzele-i sunt roșii ca trandafirul dorinței sale, dar pasiunea i-a făcut fața palidă ca fildeșul și supărarea și-a pus

pecetea pe fruntea lui.

— Prințul dă mâne noapte un bal, murmură tânărul student și iubita mea va fi printe cei de față. Dacă-i voi aduce un trandafir roșu ea va dansa cu mine până 'n zori. Dacă-i voi aduce un trandafir roșu, o voi purta în brațe și ea își va lăsa capul pe umărul meu și mâna ei va sta într'a mea. Dar nu-i nici un trandafir roșu în grădina mea, așa că voi sta stingher și ea va trece pe lângă mine. Nu mă va lua în seamă și mi se va frânge inima.

Iată, însă, un îndrăgostit adevărat, zise privighetoarea. Ceea ce cânt eu, el suferă; ceea ce-i pentru mine bucurie, pentru dânsul e durere. Desigur iubirea-i un lucru minunat. Mai prețioasă decât smaragdele și mai scumpă decât delicatesele opale. Perlele și granatele n'o pot câștiga și n'o poți găsi în piață. Ea nu poate fi cumpărată de negustori și nu poate fi măsurată în balanță cu aur. etc.

Acesta e începutul textului povestirii *The Nightingale and the Rose*, foarte apropiat transpus din original.

În versiunea sa românească poetul Stamatiad îl stilizează mai mult decât îngăduie însă originalul și — bănuiesc, nu controlează și nu are în față textul englezesc. Altfel nu văd cum ar putea fi transpuse cele dintâi patru șiruri, de pildă:

(„*She said that she would dance with me if I brought her red roses*“, cried the young Student, „*but in all my garden there is no red rose*“.)

astfel:

— Mi-a spus că va dansa cu mine dacă îi voi(u) aduce un trandafir roșu, suspină studentul (*rătăcind în pădure*), dar în toată grădina mea nu se găsește un trandafir roșu.

Acest „rătăcind în pădure“ este, probabil, influențat dintr'o traducere, dacă nu cumva o altă ediție engleză decât cea după care controlez eu*) nu-l are, ceea ce nu-mi vine să cred.

Deasemeni, fraza imediat următoare e poate tot o înrăurire a unui text neenglez, pentru a n'o pune în seama unei scăpări din vedere, ce nu-i explicabilă la o a treia ediție românească:

*From her nest in the holm-oak***) the Nightingale heard him, and she looked out through tree leaves and wondered,*

devine, în versiunea d-lui Stamatiad:

„Din cuibul ei, ascuns într'un stejar, îl auzi privighetoarea și se minună;“

ceea ce poate fi mai frumos, dar nu-i exact.

Am găsit și 'n celelalte trei istorisiri prea frumoase din Wilde (*Prințul fericit, Tânărul Rege și Copilul din Stele*) câteva abateri de acestea. Trebuie să mărturisim însă că nici una din ele nu înjosește originalul englezesc. Totuși aceasta, socotesc, păstrând toată admirația pentru munca poetului român, nu scuză neexactitatea redării

*) The complete Works of Oscar Wilde in 4 volumes of the Albatross modern Continental library. Vol 1. (Nr. 255, p. 472 urm.

**) Vezi mai sus, textul nostru!

textului. Sau, atunci trebuie să se adauge în titlu, sau să spună într-o notă că traducerea s'a făcut liber sau în alt chip.

Cele patru pvestiri „feerice și morale“, așa de bune pentru cititorii de orice vârstă și atât de apropiate de poemele în proză (The happy Prince, The Nightingale and the rose, The Young King și The Star-Child) sunt admirabile și arată ce bine ar face o traducere românească întreagă a „Povestirilor“ lui Wilde. *Privighetoarea și Trandafirul* are oarecare analogie cu povestea care se găsește în poema „feerică *Jertfa* din volumul *Oglinda fermecată* a neuitatului nostru poet simbolist Dimitrie Anghel, care trebuie să fi cunoscut pe Oscar Wilde. Deasemeni, prin această filieră, tema va fi trecut și 'n minunatul poem dramatic „Trandafirii Roșii“ a d-lui Zaharia Bârsan. În toate motivul — trandafirul înroșit prin jertfa de sânge, — se regăsește, configurat în complexe expresive diferite, natural.

Dar traducerea operei lui Wilde poate da și alte surprize despre care nu e locul să insistăm aici. Cu toate aceste observațiuni, care nu scad întru nimic meritul transpunerii d-lui Al. T. Stamatiad, trebuie să recomandăm călduros citirea „Paginilor“ din Oscar Wildd. Volumul se încheie cu traducerea în proză a frumoasei poeme epice „*Balada temniței din Reading*“, despre care am referat în această rubrică la 15 Decemvrie 1936.

ROMULUS DEMETRESCU

ERATA

În cronică trecută s'au strecurat câteva greșeli de tipar regretabile, pe care le îndreptăm aici, — La pag. 72 r. 2 de sus, să se citească „dialog contrapunctiv“. — La pag. 73. nota **), în paranteză, să se citească: (nu: *Sonata* Kreutzer! — La pag. 74. r. 1, rog să nu se citească *Papinile* Literare, cum colaborează, greșit, cu mine culegătorul... — La pag. 76, r. 19 citiți: *intrețeserea* și nu *intreținerea*, — La pag. 77, r. 15 de jos, citiți: *elanul* și nu *clanul*...

ÎNSEMNĂRI

Întrând, de curând, sub cupola Academiei, d-l Lucian Blaga a făcut, în discursul său de recepție, o apologie din cele mai frumoase satului românesc: „unanimul nostru — cum îl numește d-sa — înaintaș fără de nume“, „menținătorul și salvatorul nostru ca popor peste veacurile de nenoroc“, „boicotar instinctiv al istoriei ce se făcea din partea străinilor în preajma noastră“ și „peste capul nostru“, „centrul generator, binecuvântat și rodnic ca stratul mumelor“ al culturii noastre de totdeauna. Despre adevărul conținut în apologia-poem a d-lui Blaga găsim, în volumul VI al Colecției lingvistice „*Romanica Helvetica*“ apărut în zilele acestea, o confirmare cu atât mai impresionantă cu cât ea ne vine dela un străin. E vorba de d-l Karl Jaberg, profesor de limbi romanice la Universitatea din Berna. Invitat de d-l Sextil Pușcariu, la Cluj, acu câțiva ani, când se făceau, la Muzeul Limbii Române, — despre care are admirabile cuvinte de laudă, — pregătirile pentru „*Atlasului Lingvistic Român*“, — din care în zilele acestea vom avea ieșit de sub tipar volumul I, — d-l Jaberg, unul din cei mai reputați geo-

grafi linguiști de azi, autor al uneia din cele mai remarcabile realizări în acest domeniu: „Atlasul Linguistic Helveto-Italian“, a asistat, cu această ocazie, la întâia anchetă pentru Atlasul Român, făcută în comuna Feleac de lângă Cluj. Acest sat românesc din Ardeal i-a făcut d-lui Jaberg o foarte frumoasă impresie. Simpatia cu care scrie d-sa despre Feleac, despre „doina“ și „hora“ pe care le-a înregistrat la fonograf acolo, despre țăran, despre limba și arta noastră populară, ne îndeamnă să semnalăm, ca o mare bucurie, acest articol ce ne vine de departe. Iată, spre pildă, acest mic pasaj: „Șederea mea, în casa țărănească din Feleac, mi-a făcut o profundă impresie. Aici, pentru întâiași dată, am putut să-mi dau seama de ceea ce este adevărata artă populară. Nu artă populară pe care o vedem în Muzeu, nici de aceea pe care o exploatează fabricile, ci artă ce se crează pentru ea însăși din bucuria creației, artă care pătrunde viața de toate zilele și care aparține în mod tot așa de natural vieții ca hrana, munca și odihna“.

DIMITRIE MACREA

Die rumänische Dichtung der Gegenwart se întitulează un eseu — fiindcă nu e un studiu sistematic, nici măcar suficient documentat — al d-lui Adolf Heltmann, publicat în revista „Die Neue Literatur“ (nrul 3, Martie 1938) care apare în Leipzig. Același eseu s'a publicat în Nrul 3—1937 an. VI din „Revista Germniștilor Români“ dela București. Sunt acolo considerații despre temele naționale din literatura noastră actuală, despre legătura ei cu pământul țării, despre tendința acestei legături reprezentată de directivele date de către prof. N. Iorga și literatura modernistă puternic înrăurită de cea franceză simbolistă îndeosebi, — la care ar trebui adăugit și o influență modernistă germană despre care d. Heltmann nu spune ceea ce trebuie: — mă gândesc la poezia lui Blaga. Se vorbește apoi despre romanele d-lor Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Rebreanu, I. Teodoreanu, Eugen Goga, Victor Ion Popa și despre poezia d-lui Oct. Goga, L. Blaga și Nichifor Crainic (din care se dă în traducere poezia „Zneignung“ (Prinos) transpusă în germană de poetul Sas Heinrich Zillich. Se dă și un chip al d-lui Zillich, cu acest prilej. Mi se pare că unele impresii ale autorului sunt destul de juste, însă analogiile sale cu poeți germani sunt foarte discutabile. Astfel, despre poezia d-lui Nichifor Crainic: „Ich glaube, einem Deutschen Crainics geistige und seelische Eigenart am ehesten nahebringen zu können, wen ich eine Verwandtschaft mit Gottfried Keller andeute...“ O fi... Noi nu prea găsim asta, deși apreciem pe ambii poeți. Cu prilejul înfățișării cărții „Crăișorul“ de Rebreanu, d. Heltmann nu găsește de spus decât că e vorba de „Aufstand des Siebenbürgens Horia (1783) gegen die adlige Herrschaft...“ Atât!? Când vom caracteriza epica din romanele scriitorilor sași ardeleni, noi vom fi mai generoși și mai scrupuloși în redarea adevărului. De altfel, șocim că pe d. Heltmann l-a luat înainte condeiu și de aceea a spus numai atâtă despre „Crăișorul Horia“ („Der Volkskönig“). Oricum, trebuie să ne bucurăm faptul că în Germania, despre a cărei cultură și literatură noi avem cele mai bune impresii, — (care ar

putea explica și ceea ce d. Heltmann nu știe cum să explice unele coincidențe din scrierile celor mai buni scriitori moldoveni) — „se poate găsi interes nu numai pentru cerealele, petrolul și alte bogății materiale românești, ci și pentru literatura noastră“. Iată în special motivul pentru care am relevat articolul din excelenta revistă germană, „Die Neue Literatur“.

Un pedagog al Renașterii italiene este înfățișat într'un excelent volum, cu prețioase planșe litografice și cu o erudită informație de către profesorul titular al catedrei de Italiană din București, d. Alexandru Marcu. E vorba de *Vittorino da Feltre*. Cartea se citește cu folos și cu plăcere.

ROMULUS DEMETRESCU

„Aș voi să fac să pricepeți — scria Papini încă dela 1911 — că pierderea credinței ori cucerirea unui adevăr metafizic pot să fie evenimente tot atât de tragice și de dramatice ca și fuga unei amante ori cucerirea unei doamne“. Conținutul spiritual al romanului românesc e searbăd, e copie, mai mult sau mai puțin vulgară, dar copie, oricum, al unei vieți închircite, lipsite de elanuri, de adâncime, fără profil intelectual remarcabil. E tocmai conținutul spiritual al unei țări, care nu s'a regăsit pe sine, care a făcut pași apreciable spre civilizație și cultură, dar bâjbăie încă, e desorientată, privește cu melancolie spre brazdă și spre coarnele plugului, aplecată spre pământ cu rușine de iobag care n'a ajuns încă la o perfectă demnitate umană și nu poaie să tragă de aceea nici consecințele acestei umilinți și neștiind încotro să se avânte, se cramponează de acelaș și acelaș trecut al mediocrității și platitudinei. Romancierul român e el însuși un iobag, care n'are elanuri spirituale. Cum ar putea găsi în personajile lui altceva decât profiluri psihologice artificiale, lipsite de pasiuni autentice, de eroism, de atitudini? El nu se poate ridica la un nivel ridicat de unde spiritul contemplativ, care condiționează, opera de artă, să poată crea tipuri de valoare universală. Romancierul român n'are experiența spirituală de-a înțelege gestul hotărit al plebeului care se mânia, dar nici gustul aristocratic al problemelor vieții profunde, intelectuale. El e vierme de minister sau de cafea, care n'are nici cel puțin patetism autentic în fața naturii. Revoltele lui sunt acelea ale românilor în general: furtuni într'un pøhar cu apă. El nu-i chinuit de nici o problemă, nu caută nici o deslegare a vieții, el n'a cetit decât rareori o carte de filosofie, pe care s'o priceapă bine, o carte de știință, lângă care să-și trudească inteligența în goană după adevăr. El a rămas la fleacuri sentimentale, cari oricât ar fi de importante nu caracterizează o viață de muncă sau de pribegie, de visuri sau de îndoeli, de mizerie umană sau de rafinament. — Coardele intelectuale și sufletești ale romancierului român sunt foarte puține și acelea sună fals și char dacă s'ar cânta pe ele bine meșteșugul acesta se, învață greu și romancierii noștri cei mai talentați prea scriu repede și se lasă târiși de talent numai, ca să scrie așa fel încât să intereseze cetitorii streini, cari preferă mediocritățile lor, mediocrităților

noastre. Numai cu talent nu se poate scrie un roman care birue timpul, care să facă epocă. Dar romancierii noștri, când se refugiază în trecut, o fac și pentru că nu pricep nimic, sau înțeleg prea puțin, din toată frământarea prezentului. Nu este, desigur, o întâmplare că toate romanele scrise de cei a căror nume s'a făcut cunoscut cu mulți ani în urmă, atunci când au încercat să descifreze ceva din tumultul de viață al generației tinere actuale, au ratat catastrofal. Cauza trebuie să o căutăm tot în izolarea aceea a scriitorului de viața adevărată care clocotește în jurul lui și totuși departe de el.

„Linia Dreaptă” An III, Nr. 2.

MARȚIAL

Din entuziasmul poetului Emil Giurgiuca, o nouă editură literară a luat ființă la Sighișoara. Partea materială și-a asumat-o librarul de inimă Miron Neagu. Primele cărți apărute, „Maree”, roman de Vladimir Vicerdea și „Cântece de pierzanie”, poeme de Mihai Beniuc, sunt o realizare fără comparație în tehnica grafică a Ardealului românesc. Vor apare tot în această editură, supravegheată de gustul ales al lui E. Giurgiuca, „Pe margini de cărți”, de Octav Șuluțiu, „Hanul Roșu”, nuvele de V. Beneș, „Dictando Divers I.” de Perpessicius, „Zilele Domnului” de Gala Galaction, „Lilioară”, versuri de Teodor Murășanu, „Poeme” de N. Caranica, „Versuri” de Grigore Popa, „Obligația Omului actual”, eseuri de G. Guțu, „Cronici literare” de I. Chinezu, „Insemnări Critice” de Romulus Demetrescu, „Exigențele Timpului”, eseuri de M. Beniuc, „Iarba lui Tatin, povestiri de Ion Vlasiu, etc. Noua editură „Miron Neagu” și-a luat un rol frumos în promovarea mișcării literare ardelenice din ultima vreme.

Insemnăm aci o serie de cărți valoroase, apărute de curând pe piața literară românească: George Lesnea, Poezii, Iași, Emil Gulian, Poemele lui Edgar Poe (Ed. Fund. Regale), Radu Gyr, Cununi scuturate, poezii, (Cartea Românească, București), Ion Agârbiceanu, Sectarii, roman, (Cugetarea, Buc.), Mihai Beniuc, Cântece de pierzanie, poeme, (Colecția Abecedar. Ed. Miron Neagu, Sighișoara), Gh. Băgulescu, Suflet Japonez, roman, vol. I. (Ed. Universul, București), G. Tutoveanu, Sonete, (Ed. „Bucovina”, Buc.), G. Călinescu, Enigma Otiliei, roman, 2 vol. (Ed. Naționala Ciornei, Buc.), Traian Brăileanu, Sociologia și Arta guvernării, 259 pp. (Ed. Insemnări Sociologice, Cernăuți), Horia Teculescu, V. Onițiu, 397 pp. (Casa Școalelor, Buc.), Vintilă Horia, Procesiuni, poeme, (Ed. Pavel Suru, Buc.), Ion Talpă, Sub lună, versuri, Leopardi, poezii traduse de Giuseppe Cifarelli, Sextil Pușcariu și Ion Breazu, Antologie Română, 87 pp. (in Sammlung Rumänischer Übungstexte XXIX Band, Haale), Ion Șugariu, Trecere prin alba poartă, versuri, (Ed. Pavel Suru, Buc.), Const. Rîuleț, Epigrame, (1900—1938). — Tot aici amintim apariția câtorva reviste alese, ca „Linia Dreaptă”, „Universul Literar”, „Dacia Istorică” (Cluj), „Înnoirea” (Arad), etc. cărora le trimitem salutul nostru camaraderesc.

TEODOR MURĂȘANU

